

**DİL EĞİTİMİ VE
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ**

**JOURNAL OF LANGUAGE
EDUCATION AND RESEARCH**

e-ISSN: 2149-5602

Periyot / Period: Yılda 3 sayı / Triannual

Başlangıç / Since: 2015

<http://dergipark.gov.tr/jlere>

Cilt / Vol. :2 Sayı / Issue : 1 Nisan / April 2016

Bu sayıdaki makaleler / Articles in this issue

- 1 Köy Enstitüsü Öğretim Programının Söyleminin Derlem Temelli İncelenmesi**
Corpus-Based Analysis of the Discourse of the Structure and Philosophy of the Village Institute Curriculum

**DİL EĞİTİMİ VE
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ**

**JOURNAL OF LANGUAGE
EDUCATION AND RESEARCH**

DİL EĞİTİMİ VE ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi, tüm düzeylerde anadili ve yabancı/ikinci dil eğitimi ve öğretimi; genel/uygulamalı dilbilim ve Türkoloji ile ilgili makaleler yayımlayarak akademik alanın gelişimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda dergiye dil eğitimi ve dil araştırmalarıyla ilgili her konuda Türkçe ya da İngilizce olarak yazılmış kuramsal ve uygulamalı, özgün ve bilimsel çalışmalar gönderilebilir. Çalışmaların daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olması gerekmektedir. Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi uluslararası hakemli bir dergidir.

JOURNAL OF LANGUAGE EDUCATION AND RESEARCH

Journal of Language Education and Research (JLERE) aims to contribute to academic development of teachers as well as academics through publishing unique and scientific manuscripts related to all levels, from pre-school to tertiary education, in the fields of teaching and learning mother and foreign languages, general and applied linguistics as well as language research. In line with this aim, any unique, theoretical, conceptual, or methodological scientific manuscript written in English or Turkish on any issue related to language education and language research can be submitted to the journal for possible consideration for publication. The manuscripts to be submitted for the journal should not have been published before or submitted to any other publisher for consideration.

YAZAR REHBERİ

Dergiye gönderilecek makaleler, yazar hakkında bilgi içermemelidir. Yazarların, gönderecekleri makaleleri düzenlemek için JLERE için hazırlanmış olan [YAZAR REHBERİNİ](#) okumaları ve dergi için hazırlanan [MAKALE ŞABLONUNU](#) kullanması gerekmektedir. Kitap/Makale incelemeleri için hazırlanan ŞABLONLARI ([Kitap İncelemesi](#) ve [Makale İncelemesi](#)) kullanabilirsiniz. Yazarlar, makalelerini hakem değerlendirmesi için ilk gönderimlerinde yazar bilgilerini silmelidirler. Ayrıca, yazar ve özet bilgi formu da doldurmaları gerekmektedir. Dergiye gönderilen makaleler, 2 hafta içinde yayın politikasına, yazım kurallarına ve biçimsel özelliklere uygunluk açısından dergi editörleri tarafından değerlendirilir. Uygun görülmeyen çalışmalar gerekçeleri ile birlikte yazara iade edilir. Makaleler, çevrimiçi olarak gönderilmelidir. Ancak, herhangi bir sorunla karşılaşırsa, [iletişim](#) bölümünden ilgili bölüm editörü ile bağlantıya geçilmelidir.

AUTHOR GUIDELINES

Authors are kindly asked to read the [AUTHOR GUIDELINES](#) and then use the suitable to format their manuscripts. For main articles, authors are kindly asked to use [ARTICLE TEMPLATE](#). For Book/Article Reviews, you may use the TEMPLATES ([Book Review Template](#) and [Article Review Template](#)). Authors should delete any kind of information that will reveal their identities when they first submit their manuscripts for peer review. Moreover, they should fill in the author and abstract information form on the journal website. The manuscripts submitted to the journal are first subject to initial screening. They are evaluated in terms of the journal publication policy, conformity to author guidelines and formatting issues within two weeks. The manuscripts that fail to follow the guidelines are immediately returned to the author(s). Manuscripts should be submitted online. However, should authors have any problems, they are kindly asked to get in touch with the Editor, whose contact details are provided on the [CONTACT](#) page.

Editörler / Editors

Baş Editör / Editor-in-Chief

Gülsün Leyla UZUN, Ankara Üniversitesi

Bölüm Editörleri / Section Editors

(Alfabetik sıra / Listed alphabetically)

Ferit KILIÇKAYA, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Gökhan ÇETİNKAYA, Ömer Halisdemir Üniversitesi

Gülsün Leyla UZUN, Ankara Üniversitesi

Hakan ÜLPER, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Yayın Kurulu / Editorial Board

(Alfabetik sıra / Listed alphabetically)

Ferit KILIÇKAYA, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Gökhan ÇETİNKAYA, Ömer Halisdemir Üniversitesi

Gülsün Leyla UZUN, Ankara Üniversitesi

Hakan ÜLPER, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Gölge SEFEROĞLU, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Işıl ULUÇAM-WEGMANN, Universität Duisburg-Essen

İlknur KEÇİK, Anadolu Üniversitesi

Jaroslav KRAJKA, Maria Curie-Skłodowska University

Kutlay YAĞMUR, Tilburg University

Mehmet Ali AKINCI, Université de Rouen

Yeon KYOO-SEOK, Hankuk University

Yeşim AKSAN, Mersin Üniversitesi

Baş Editör Yazısı

Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi- Journal of Language Education and Research Nisan 2016 tarihli bu sayısıyla yayım hayatındaki ilk yaşını doldurmuş oluyor. Bu bir yıl boyunca düzenli yayımın gerektirdiği tüm süreçleri titizlikle yürütme konusunda bizlere büyük katkısı olan tüm hakemlerimize teşekkür borçluyuz. Onların, yürütülmekte olan hakem süreçlerinde akademik özveriyle ve akademik etikle yazar ya da yazarlara verdikleri katkı, derginin niteliğinin hedeflenen noktalara erişebilmesinde itici bir güç oluşturmakta, daha da önemlisi alanın yetişmekte olan genç akademisyenlerine de sıcaklık bir biçimde dokunmaktadır.

Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi- Journal of Language Education and Research'ün Nisan 2016 sayısında kapsamlı tek bir araştırmaya yer veriyoruz: *Köy Enstitüsü Öğretim Programının Söyleminin Derlem Temelli İncelenmesi* başlıklı bu çalışmada Gülsüm Atasoy, İpek Yıldız, ve Özler Çakır derlem dilbilim ve söylem çözümlemesi yöntemlerinden yararlanarak betimsel bir araştırmanın sonuçlarını sunmaktadır. Çalışmanın amaçları doğrultusunda araştırmacılar tarafından yazılı metinlerden kaynağını alan 221.739 sözcüklük bir özel derlem oluşturulmuştur. Söylemin taşıdığı kavramsal içeriğin derlemin olanaklarıyla ve N-birimler üzerinde yapılan inceleme aracılığıyla ortaya konmaya çalışıldığı bu çalışmada dilin kurulumlar yoluyla düşüncüyü nasıl erişilir kıldığının bir örneği sunulmaktadır. Bu çalışma örneğinde olduğu gibi derlem temelli çalışmaların sayısının artması ile özellikle artsüremli olarak Türkiye'de eğitim programları felsefesinin katettiği ya da katedemediği yol hakkında akılcı tartışmalar için de değerli bir veri oluşturulmuş olacaktır.

26 Nisan 2016

Gülsün Leylâ Uzun

From the Editor-in-Chief

Journal of Language Education and Research has completed one year with the publication of the April 2016 issue. I would like to extend my deepest gratitude to the reviewers who have worked hard to make sure all the reviewing processes run smoothly for the last year. The reviewers' dedicated academic as well as ethical contribution to the author(s) of the journal appears as not only the driving force to make the journal reach its aims but also more importantly serve the young academics in the field in a warm manner.

We have only one detailed study in the April 2016 issue of Journal of Language Education and Research: Corpus-Based Analysis of the Discourse of the Structure and Philosophy of the Village Institute Curriculum. In this study, Gülsüm Atasoy, İpek Yıldız and zler akır present the findings of their descriptive study through benefiting from the methods of corpus linguistics and discourse analysis. Within the aims of the study, these researchers created a specialized corpus consisting of 221.739 words based on the written texts. With the conceptual content included in the discourse that is made accessible through the possibilities of discourse and the analysis conducted on N-grams, this study shows an example of how language makes ideas accessible through constitutions. As in this study, an increasing number of the corpus-based studies will compose valuable data for the rational discussions, especially diachronically, on whether the philosophy of the Turkish curricula has improved or not.

April 16, 2016

Gülsün Leylâ Uzun

Corpus-Based Analysis of the Discourse of the Structure and Philosophy of the Village Institute Curriculum

Köy Enstitüsü Öğretim Programının Söyleminin Derlem Temelli İncelenmesi

Gülsüm Atasoy **

İpek Yıldız ***

Özler Çakır ****

ABSTRACT: In this research, the philosophy and the objectives of the Village Institute Curriculum have been studied linguistically and the findings are discussed on the basis of the principles of the curriculum development and evaluation. In order to examine the collocational, grammatical, semantic, discourse features and the N-grams of the most frequently used words in the texts that present the Village Institutes and provide information about the instructional program, a specialized corpus has been composed. First, the most used ten words, which are extracted from the corpus via a concordance program with the aim of observing the features of the Village Institute Curriculum, have been studied within the frame of their concordance lines and word patterns. Second, the N-grams of the most frequently occurred words are analyzed. In this respect, this research is a corpus-based discourse study. As a result, the corpus consisting of the texts of the Village Institute are observed to represent the philosophy and the objectives of the curriculum through the language.

Keywords: The Village Institute Curriculum, corpus, word patterns, n-gram, discourse, educational philosophy, curriculum objectives

ÖZ: Bu çalışmada Köy Enstitüsü Öğretim Programının felsefesi ve hedefleri dilbilimsel açıdan incelenerek, program geliştirme ve değerlendirme ilkeleri doğrultusunda yorumlanmıştır. Köy Enstitülerini tanıtan ve Köy Enstitüsü Öğretim Programını sunan metinlerde en sık kullanılan sözcüklerin eşdizimsel, dilbilgisel, anlamsal ve söylem özelliklerini araştırmak ve bu sözcüklerin oluşturduğu N-birimlere bakmak için özel amaçlı bir derlem oluşturulmuştur. Köy Enstitüsü Öğretim Programının özelliklerini gözlemek amacıyla hazırlanan derlemde ilk önce yazılım aracılığıyla elde edilen en sık ilk on sözcüğün bağımlı dizin satırları ve sözcük öbekleri gözlemlenmiştir, sonrasında derlemde geçen en sık sözcüklerin oluşturduğu N-birimler incelenmiştir. Bu bağlamda, çalışma derlem dilbilim ve söylem çözümlemesi yöntemlerinden yararlanan betimleyici bir araştırmadır. Sonuç olarak, Köy Enstitüsü program metinleri programın felsefesini, amaçlarını ve ilkelerini dilsel kullanımlar aracılığıyla yansıttığı gözlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Köy Enstitüsü Öğretim Programı, derlem, sözcük örüntüsü, n-birimler, söylem, eğitim felsefesi, Program hedefleri

** Araştırma Görevlisi, Mersin Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, gulsumatasoy@hotmail.com

*** Araştırma Görevlisi, Mersin Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, ipekyildiz09@gmail.com

**** Doçent Doktor, Mersin Üniversitesi, Eğitim Programları ve Öğretim A.B.D., ozlercakir@gmail.com

Giriş

Köy Enstitüleri Türkiye’de Cumhuriyet döneminin en önemli öğretmen yetiştirme deneyimidir. Dışarıda emperyalizme, içeride ise hilafete ve saltanata karşı verilen kurtuluş savaşının ardından kurulan cumhuriyetle birlikte hayatın birçok alanında olduğu gibi eğitim alanında da çok önemli ileri adımlar atıldı. Dönem itibariyle halkın büyük çoğunluğunun yaşadığı kırsal kesimler-köyler, her bakımdan yoksunluk içerisindeydi. Osmanlı derebeyliğinin sultanı altında hem ekonomi hem de eğitim bakımından geri kalmış olan köyün ve köylülüğün ‘canlandırılmaya’ gereksinimi vardı. Tonguç bu gereksinimi şöyle ifade etmekteydi: “Köylü insanı öylesine canlandırılmalı ve bilinçlendirilmeli ki onu hiçbir güç insafsızca sömürmesin, ona köle ve uşak muamelesi yapmasın. Köylüler bilinçsizce ve bedava çalışan birer iş hayvanı haline gelmesinler” (Bayrak, 1978: 10).

Yeni kurulan cumhuriyette, toplumun kalkınması ve modernleşme için, yalnızca okur-yazar oranının artırılması değil, modern üretim tekniklerinin de tarıma girmesi gerekiyordu. Böylece, köylü geleneksel yöntemleri bırakıp, yeni bilgi ve becerilerle donanacaktı. 1935’ten itibaren Köy Enstitülerine biçim veren nedenler bunlardı. Hızla sonuç alınacak kolay yollar aranılıyordu. İşte bu temel ülkü çerçevesinde 1935’te eğitim kursları denemesine girişildi. Bunları daha geliştirilmiş Köy Enstitüleri izledi. Köy Enstitüleri, ilkökul öğretmeni yetiştirmek üzere 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı yasa ile açılmış okullardır (Başgöz, 1995: 225). Tamamen Türkiye’ye özgü olan bu eğitim projesini 28 Aralık 1938 tarihinde milli eğitim bakanı olan Hasan Ali Yücel bizzat yönetmiştir. Kapatıldığı 1954 yılına kadar Köy Enstitülerinde 16.400 öğretmen ve 8756 eğitimci yetişmiştir (Kaplukan, 2012: 185).

Köy Enstitülerinin tarihi sürecine baktığımızda, enstitüleri bitiren binlerce öğretmen, köylerde okul ve okur-yazar sayısının hızla artmasında, yeni görüşlerin köylere taşınmasında rol oynamıştır. 1935 yılında 380 bin olan ilkökul çocuğu sayısı, 1946-47 yıllarında 1.360.000’e ulaşmıştır (Erdem ve diğerleri, 2011).

Enstitülerde teorik ve pratik eğitim birlikte alınıyordu. Yaz-kış açık olan bu kurumlarda eğitimin temel özellikleri beş duyuya yönelik, imeceye ve üretime dayalı, kültür ve meslek dersleriyle birlikte, müzik, spor ve halkoyunlarının da bulunduğu özgün ve laik bir eğitim modeli olmasıydı. Köy Enstitüleri, Cumhuriyet öğretmeni yetiştirmenin yanısıra, ülkeye önemli katkılar sağlayan birçok sanatçı ve yazar da yetiştirmiştir.

Cumhuriyet Türkiye’sinin kuruluş ideallerini ve felsefesini eğitim alanına taşıyan Köy Enstitüleri, “iş içinde eğitim” ve “yaparak yaşayarak öğrenme” uygulamalarıyla, özgün bir model olmuş ve bu nedenle de birçok akademik inceleme ve araştırmaya konu olmuştur.

Her yeni eğitim uygulamasının, temel felsefesinin ve amaçlarının ortaya konması, hazırlanan programlar ve programa yönelik sunuş/gerekçelendirme metinleri yoluyla olmaktadır. Daha açık bir anlatımla bu metinler, “Nasıl bir insan istiyoruz?” sorusunun yanıtını verirler.

Derlem dilbilimsel olarak ele alındığında ise, metinleri oluşturmak için seçilen sözcüklerin kullanımı ve bunların sıklığı, metni yazanların niyetlerinin göstergesidir. Bu da ülküsel ve ideolojik düşüncelerin ortaya çıkarılmasına önemli bir katkı sağlar. Bugüne

kadar Köy Enstitüleriyle ilgili birçok çalışma yapılmış, ancak programı ve programa yönelik sunuş metinlerini iki disiplini (dilbilim ve eğitim) bir araya getirerek irdeleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu bağlamda bu çalışmanın temel amacı, Köy Enstitüleri program metinlerini dilbilimsel bir yöntem olan derlem temelli incelemek, metinlerdeki en sık kullanılan sözcükleri ve bu sözcüklerin eşdizimsel, dilbilgisel, anlamsal ve söylem özelliklerini belirlemek; ortaya çıkan görünümle aracılığıyla programın felsefesine, amaçlarına ve çıktılarıyla olan tutarlığına dilsel kanıt sunmaktır.

Yöntem

Bu çalışma var olan gerçekliği ortaya çıkarma amaçlı bir araştırma olduğundan betimsel bir çalışmadır. Betimsel çerçevenin altında ise derlem dilbilim ve söylem çözümlemesi yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışmada kullanılan metinlerin çözümlemesi bu yöntemler aracılığı ile yapılmıştır.

Derlem, belli bir dil kullanımını temsil etmek için dilbilimsel araştırma amacıyla tasarlanmış metinler toplamıdır. Derlemler, doğal dil verisinin metinlere aktarılması yoluyla oluşturulmaktadır (Stubbs, 2002: 25-58; Meyer, 2002: xi; Hunston, 2002: 2). Derlem dilbilim de derlem aracılığıyla doğal dil verisiyle ilgilenir. Derlem dilbilim araştırmalarında hem nicel hem nitel analizler kullanılır (Baker, 2007: 1-2; Biber ve diğ., 1998: 246-250). Burada iş, araştırmacıya düşmektedir. Araştırmacı, derlem verisini - dilbilimsel örüntüleri ve sıklık bilgilerini- yorumlamak durumundadır. Derlem, araştırmaya yönelik nesnel sonuçlara ulaşılmasına yardımcı olur. Türkçedeki derlem çalışmalarına 50 milyon sözcüklük TUD (Türkçe Ulusal Derlemi) (Aksan ve diğerleri, 2012), 3 milyon sözcüklük Genel Derlem (Atasoy, 2011) ve 1 milyon sözcüklük Bilimsel Metinler Derlemi (Yıldız, 2012) örnek verilebilir.

Yukarıda bahsedildiği gibi, çalışmada kullanılan bir diğer yöntem ise söylem çözümlemesidir. Söylem çözümlemesi dil çalışmalarında önemli bir yer tutar. Baker (2006: 3) söylemi cümlenin ötesindeki dil olarak tanımlar. Nitel araştırma ve yorumlayıcı yöntemlerden biri olan söylem çözümlemesi günümüzde insanla ilgili her bilimsel alanda kullanılmaktadır. Toplumsal bir eylem olan söylem, toplumsal eylemlere ilişkin betimlemeleri, kuralları, onayları ve yasaklamaları kodlamaktadır (Oktar, 2012: 15,17).

Veri Toplama Araçları

Dijital ortamda bir araya getirilen metinler, Köy Enstitüsü Öğretim Programının yapısını ve özelliklerini gözlemek için derlem dilbilim yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma çalışmalarında kullanılan derlemlerin özellikleri farklılık gösterebilir. Örneğin, Türkçe Ulusal Derlemi'nin (TUD) (Aksan ve diğerleri, 2012) kriterleri aşağıdaki gibi anlatılmıştır:

Türkçe Ulusal Derlemi oluşturulurken, temsil yeterliği yüksek ve dengeli olmasına dikkat edilmiştir. 1990-2009 yıllarını kapsayan, %98'i yazılı, %2'si sözlü metinlerin oluşturduğu elli milyon sözcüklük genel bir derlemdir. Derlemin her alanındaki sözcük sayısının dağılımı BNC'de yer alan belli oranlara göre yapılmıştır. TUD belirli bir konuyu veya alanı yansıtmaz.

Bu bağlamda, genel bir derlemdir (*general corpus*). Hem yazılı hem de sözlü metinleri içerdiği için karışık bir derlemdir (*mixed corpus*). Metinlerin başı, ortası veya sonundan belli sözcük miktarını geçmeyecek şekilde örneklem alınmıştır. 20. yüzyıl sonrası kurgusal ve bilgilendirici metinlerden oluştuğu için eşzamanlı (*synchronic*) bir derlemdir.

Çalışmada kullandığımız derlem ise yazılı metinlerden oluşmuştur. Bunlar: 1) İsmail Hakkı Tonguç'un yazdığı Canlandırılacak Köy (1939) kitabı 2) Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı tarafından yayımlanan Köy Enstitüsü Programları (2004) kitabının 1-240 sayfaları arası bölümleridir. Çalışma için Canlandırılacak Köy kitabının seçilme nedeni, Tonguç'un bu kitabının Köy Enstitüleri düşüncesinin temelini oluşturması, yapılan yoğun inceleme ve araştırmalar sonucunda yazılan bu eserde söz konusu eğitim kurumlarının amaçlarının ve felsefesinin dile getirilmiş olmasıdır. Köy Enstitüsü Programları kitabından ise yine Köy Enstitülerine giden sürecin öncül programları olduğu için "Köy Eğitmeni Yetiştirme Kursları Müfredat Program Taslağı", "Köy Muallimi Mektebi Programı" ile Köy Enstitülerinde 1940-47 arası uygulanan "Köy Enstitülerinin Kitaplaşmamış Programı (1940-1943)" ve "Köy Enstitüleri Programı (1943-47)" bölümleri çalışmanın derlemine dahil edilmiştir. 1947- 1953 arası uygulanan revize edilmiş program çalışma kapsamına alınmamıştır.

Bu metinlerin derlem olabilmesi için birkaç işlemden geçmesi gerekmektedir. Özellikle Köy Enstitüsü verileri internet ortamında olmadığı için ulaşılan tanıtım metinleri taranıp dijital ortama aktarılmıştır. Daha sonra, dijital ortamdaki bu metinler düz metin formatına dönüştürülerek, bu işlem sırasında taramadan kaynaklı hatalar elle kontrol edilip düzeltilmiştir. Sonuç olarak, Köy Enstitüsü Öğretim Programını dilbilimsel olarak incelemek için 221.739 sözcüklük özel bir derlem oluşturulmuştur.

Veri Çözümlemesi

Metinleri bir araya getirerek derlemi oluşturduktan sonra veriyi işleme yazılımı olarak AntConc (Anthony, 2011) kullanılmıştır. Çalışma iki aşamada ele alınmış ve bulgular çift yönlü test edilmiştir. İlk önce, bağımlı dizin satırları elde edilerek sözcük öbekleri incelenmiş ve en sık kullanılan anahtar sözcüklerin bağımlı dizin çözümlemesi yapılmıştır. Çalışmada, AntConc yardımıyla, aranan sözcüğün özellikleri gözlemlenmiş; sağında ve solunda kullanılan diğer sözcükler incelenerek çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Sonrasında ise derlemden sıklıkları 5 üzeri olan üçlü birimler incelenerek anlamsal sınıflandırılmaya gidilmiştir.

221.739 sözcüklük derlemden AntConc ile elde edilen en sık kullanılan sözcüklerden ilk 10'u Sinclair'in (1996; 1998) ve daha sonra Stubbs'ın (2002) düzenlediği Sözcüksel Birim (*lexical unit*) sınıflamasına göre çözümlenmiştir. Stubbs (2002: 85) bir dilbilimsel birimi tanımlamak için olası bileşenlerinin (*constituent*) ve bunların arasındaki ilişkinin tanımlanması gerektiğini belirtir. Bileşenlerin, o birimin anlamsal içeriğini; ilişkilerin ise yapıyı belirlediğini ifade eder (2002: 85). Bunlar aşağıdaki gibidir (Stubbs, 2002: 85-86).

Eşdizimlilik (*collocation*): Bireysel sözcük yapısı, baş sözcük (*lemma*)

Küme söz (*colligation*): Dilbilgisel küme, sınıf

Anlamsal tercih (semantic preference): Birbiriyle ilişkili sözcüklerin yapı sınıfları

Söylem ölçüsü (discourse prosody): Konuşan/söyleyenin duruşu, söylem işlevi, oluşturduğu tümencenin söylem özellikleri

Sinclair'in (1998) de tanımladığı gibi eşdizimlilik sözcüklerle ilgilidir ve doğrudan metnin içinde gözlemlenir. Küme söz, eylem, belirteç gibi sözcük sınıflarından bahseder. Anlamsal tercih bazı anlamsal özellikleri paylaşan sözcük sınıflarıdır. Söylem ölçüsü ise oldukça açık uçludur ve genel olarak değişkenlik gösterebilir (Stubbs, 2002: 86).

Çalışma, Köy Enstitüsü Öğretim Programının yapısını ve felsefesini anlamak için oluşturulan derlemde elde edilen en sık 10 sözcüğün ve üçlü birimlerin yukarıdaki Sözcüksel Birim sınıflamasına göre derlem dilbilim yöntemiyle betimlenmesi şeklinde yürütülmüştür.

Bulgular

Bu bölümde derlem verisi iki aşamada ele alınmış ve incelenmiştir. İlk önce derlemde en sık geçen 10 sözcüğün eşdizimlilikleri incelenmiş ve buna bağlı olarak, Köy Enstitüsü Öğretim Programının özellikleri program geliştirme ve değerlendirme ilkeleri çerçevesinde yorumlanmıştır. Sonrasında ise sıklığı 5 üzeri olan üçlü birimler gözlemlenmiş ve bu birimler örnek cümlelerle çözümlenmiştir.

Eşdizimlilikler

Köy Enstitüsü Öğretim Programının yapısını ve felsefesini dilbilimsel açıdan incelemek için oluşturulan 221.739 sözcüklük derlemde AntConc (Anthony, 2011) derlem işleme aracıyla elde edilen en sık 10 sözcük Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. En sık kullanılan 10 sözcük

Sözcük	Bağımlı Dizin Satırı	Sıklık (%)
köy	1376	21,8
öğretmen	667	10,6
en	624	9,9
bütün	602	9,5
çok	580	9,2
yeni	540	8,5
sonra	518	8,2
iş	501	7,9
büyük	484	7,7
ilk	425	6,7
Toplam	6317	100,0

Köy Enstitüsü Öğretim Programını tanıtan derlemde ilk sırada 1376 bağımlı dizin satırıyla *köy* sözcüğü bulunmaktadır. *Köy*, dilbilgisel yapısından dolayı, derlemdeki kullanımlarda çoğunlukla ad tamlaması (*noun phrase*) oluşturmuştur. Bu örnekler genelde *köy okulu/okulları*, *köy enstitüsü/enstitüleri*, *köy çocuğu/çocukları*, *köy öğretmeni/öğretmenleri/öğretmen okulları*, *köy (ilk) mektebi/mektepleri*, *köy muallimi/muallimleri*, *köy eğitimi/eğitmeni*, *köy insanı/halkı*, *köy hayatı* şeklinde *okul*, *öğretmen* ve *öğrenci* odaklıdır. Başta *eğitim* olmak üzere, *köy halkını* ve *köy hayatını* da

içeren önermeler mevcuttur. Özellikle *köy enstitüsü* ve *köy okulu* gibi kavramlar derlemde standart olarak kullanıldığı için, *köy* sözcüğü bu çalışmada detaylı olarak çözümlenmemiştir. Bir diğer deyişle, bu kullanımların derlemde görülmesi olağandır; anlatılan durumu aktarmak için bu sözcükler zorunlu olarak seçilecektir. O yüzden, *köy* için diğer sık kullanılan sözcüklerde olduğu gibi bir inceleme yapılmamıştır. En sık kullanılan sözcükler listesinde yer alan diğer 9 sözcüğün bağımlı dizin satırlarının ise yapısal ve işlevsel çözümlenmeleri ayrıntılı olarak yapılmıştır.

Öğretmen sözcüğü Köy Enstitüsü Öğretim Programını tanıtan 221.739 sözcüklük derlemde 667 kez görülmüştür ve en sık ikinci sözcüktür. Birlikte en sık kullanıldığı sözcük 178 bağımlı dizin satırıyla (veride %27 sıklıkla) *okul* sözcüğüdür ve bu sözcükle birlikte *öğretmen okulu* tamlamasını oluşturmaktadır. *Öğretmen* sözcüğü bunun gibi başka adlarla da eşdizimlilik oluşturmaktadır. *öğretmen+ad* örüntüsünde *aday*, *ihtiyaç*, *sayı*, *azlık*, *tayin* gibi öğretmenin niceliğinin azlığını vurgulayan adlardır. Diğer kullanımlarda ise *öğretmen toplantısı/masası/evi/arkadaşı* gibi öğretmen kavramına ait olay ve nesnelere bahsedilmekte veya bireyin kendisini temsil ederek *öğretmen* sözcüğü tek başına görülmektedir (271 bağımlı dizin satırı / %41 sıklıkla). Örnek bağımlı dizinler aşağıdadır.

silinmeden kalmıştır. Cumhuriyet	<i>öğretmen</i>	okulları mezunlarının sayısı
devrinde,		çoğalıp...
ve çalışkan ilkokul	<i>öğretmen</i>	adaylarının , öğretmen yetiştiren
öğretmenlerinin,		kurumlarda
Adayı Bulma Tedbirleri “Bu	<i>öğretmen</i>	ihtiyacını karşılamak için
devirde		teğmen, çavuş,...
	<i>Öğretmen</i>	, bütün çalışmalarını çocuğa göre
		ayarlamalı..

Karşımıza çıkan en belirgin diğer örüntü ise *öğretmen+eylem*'dir. Eylem olarak *yetiştirmek* 148 eşdizimde (%21 sıklıkla); *olmak* 20 eşdizimde (%3 sıklıkla) geçmektedir. Bağımlı dizinlerden, o dönemde *öğretmen ihtiyacının* fazla olduğu anlaşılmaktadır. Derlemde *öğretmen adayları* ve *öğretmen yetiştirmeyle* ilgili bağımlı dizinler sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu kullanımlar Köy Enstitüsünün felsefesini yansıtmaktadır. Diğer bir örüntü ise *öğretmen ve/veya* gibi eş yapıları bağlamaya yarayan bir örüntüdür ve derlemde 50 kez (%8 sıklıkla) geçmektedir. Birlikte kullanıldığı sözcükler arasında *eğitmen*, *öğrenci*, *idareci*, *ziraatçı eleman yetiştirmek*, *köye yarayacak diğer meslek erbabı yetiştirmek* gibi yapılar görülmektedir. Anlamsal olarak bakıldığında ise köyü kalkındırarak her türlü çalışmaya vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu kullanımlar söylem ölçüsü bakımından olumlu bir anlam taşımaktadır.

624 bağımlı dizin satırıyla *en* belirteci derlemde en sık kullanılan 3. sözcüktür. Bağımlı dizin satırlarında *en*'in birlikte kullanıldığı eşdizimlilikleri incelediğimizde %77 sıklıkla 483 bağımlı dizin cümlesinin *en büyük*, *en iyi*, *en güzel* gibi örüntülerle oluşturulduğunu saptadık. Derlemde bu kullanımın görüldüğü bazı örnekler aşağıdaki gibidir.

yenilmez kuvvetinin, harikalar	<i>en</i>	elverişli özünün kabiliyetlerinin köy
yaratmaya		kaynağında...

Köy insanları, hayatın *en zevkli* taraflarını doya doya yaşarlar.
 yetiştiricisi oluşu, memleket hesabına *en büyük* bahtiyarlık sayılabilir.

Yukarıda görülen örnekler ve bu şekilde oluşturulmuş cümlelerin tamamı dilbilgisel küme açısından *en+sıfat* örüntüsünü oluşturmaktadır. 624 bağımlı dizin satırının tamamına yakınının bu bağlamda kullanılmasının sebebi Köy Enstitüsü Öğretim Programını detaylı bir biçimde tanımlama ve programın özelliklerinin net bir şekilde aktarılması için betimleyici bir anlatım yolunun seçilmesidir. *En* belirteciyle birlikte kullanılan sözcükler ve bu sözcüklerin içinde geçtiği tümceler anlamsal tercih açısından Köy Enstitüsü Öğretim Programının eğitime birçok yönden katkısının olacağının göstergesidir. Birlikte kullanıldığı sözcük örüntüleri, köyün öğrencilerin eğitimiyle iç içe olmasının; eğitimde köy kaynaklarıyla öğretim programının ilişkilendirilmesinin önemli olduğunun; dolayısıyla enstitü programının öğrencilerin en iyi şekilde eğitilebilmesi için etkili bir yol olduğunun göstergesidir. Bahsedilen anlam özellikleri aşağıdaki örneklerde görülmektedir.

öğrencilere ders konularını	<i>en</i>	kolay ve zevkli bir şekilde, sevdirilerek...
çocuk edebiyatının önemle ele alınarak	<i>en</i>	değerli eğitim unsuru haline getirilmesi...
hatırdan çıkarılmaması lazım gelen	<i>en</i>	büyük hakikat, köyün her işe temel olması..
güneşle insan arasındaki bağların örgülerini	<i>en</i>	ince teline kadar bilmek lazımdır.

Bu anlatım özellikleri köyün ve Köy Enstitüsü Öğretim Programının anlatımında söylem ölçüsü bakımından olumlu bir anlam yansıtmaktadır. Bu anlam diğer örneklerde de (*en temiz, en yüksek, en büyük*) açıkça görülmektedir. *En* belirteci ile birlikte gözlemlenen en sık 2. eşdizimlilik ögesi ise 82 bağımlı dizin satırıyla (%13 sıklıkla) nicelik belirtecidir. (*quantity adverb*). Bu kullanımların örnekleri aşağıda görülmektedir.

İşsiz güçsüz gençlere pek az rastgelinir. Köyde	<i>en</i>	çok utanılacak şey tembelliktir.
İkinci sınıfta derse başladığımız zaman	<i>en</i>	çok okumaya önem verdik.
Kusursuz denecek kadar muntazam verilirdi.	<i>En</i>	az haftanın iki gününde tatlı çıkardı.
Köy Enstitüsünde öğrenim müddeti	<i>en</i>	az üç ders yılıdır. Her yılda dörder aylık...

Bağımlı dizin satırlarını anlamsal olarak incelediğimizde Köy Enstitüsü Öğretim Programının uygulanmasında derste okumanın önemi gibi etkili noktalara ve neyin yapılmaması gerektiğine *en çok* belirteci kullanılarak açıklık getirildiğini gözlemlemekteyiz. Bu özellikleriyle anlatım yapısı olumlu bir duruş sergilemektedir. Olumsuz özellikler anlatılırken, aslında neyin yapılması gerektiğini ima ederek yine olumlu niteliklere gönderme yapılmaktadır. *En az* belirteci ilk bakışta *en çok* belirteciye göre olumsuz bir söylem ölçüsü yansıtıyor gibi görünse de, tümce içinde gözlemlendiğinde

yine olumlu anlamda kullanıldığı dikkat çekmektedir. Örneğin, *Okulumuzun yemekleri kusursuz denecek kadar muntazam verilirdi. En az haftanın iki gününde tatlı çıkardı* tümcesiyle Köy Enstitülerinin eğitime verdiği önemin yanısıra, beslenme gibi insan sağlığı açısından hayati önem taşıyan konularla da yakından ilgilendiği ve bu tür durumlara önem verdiği anlatılmaktadır. *En az diğer bağımlı dizin satırlarında ise genellikle “Tatbikat muallimliği devri en az bir ay olmalıdır ki talebe bu müddet zarfında ilk mektep hayatına tamamiyle nüfuz edebilsin.”* cümlesindeki gibi zaman ifadesiyle birlikte kullanılmaktadır. Bu tarz kullanımlar anlatılmak istenen konunun sınırını açıkça belirtmektedir ve aktarılmak istenen düşüncenin belirli bir çerçeve içinde anlatıldığına göstergesidir. Bunların yanısıra, 49 bağımlı dizin satırındaki (%8 sıklıkla) sıfat yapılarında adillaşma (*pronominalization*) gözlemlenmiştir. Bu kullanımlar aşağıdaki gibidir.

Mevcut mekteplerin muallimleri seçilerek	<i>en iyileri</i>	bu yeni yapılan mekteplere...
Bu ülküler nelerdi? Şimdi bunların Köylerde görevli öğretmenlerin ...güreşmek, ip atlamak bunların	<i>en önemlilerini</i>	öğrenelim.
	<i>en kuvvetlileri</i>	gezici başöğretmenliğe...
	<i>en önemlileri</i>	...

Bu tür kullanımlar da önemli noktaların aktarılması için seçilmiştir. Köy Enstitüsü Öğretim Programıyla ilgili olmayan bağımlı dizin satırları dışında (*Ör. Okul sistemini bu şekilde sokabilen toplumlarda, en zenginin çocuğu ile en fakirinki, yüksek mevki sahibi ile...*) olumlu söylem ölçüsüyle kullanılmıştır. Son olarak, 10 bağımlı dizin satırında (%2 sıklıkla) *en başta*, *en sonunda* gibi zaman belirteçleri bulunmuştur. Tümcelerinin tamamı Köy Enstitüsü Öğretim Programıyla ilgili olmamakla birlikte, bir kısmı aşağıda görülmektedir.

...esbabını anlatırken	<i>en başta</i>	Türk Cumhuriyeti'nin...
...meseleyi halledeceğini vaad ediyordu.	<i>En sonunda</i> :	“Arzediyorum heyet- celiye...

Enstitü programıyla ilgili olarak, *en* ile birlikte kullanılan *başta* gibi sözcükler, anlamsal açıdan yine önemli sayılan, köyde önem verilen konulara işaret etmektedir. Söylem açısından ise, anlatılan kavram Köy Enstitü Öğretim Programıyla bağlantılı olarak olumlu sonuçlar vermesi planlanarak şekillendirilmiştir (*Ör. Köylerimizde en başta gelen işlerden biri de sağlıktır*).

Köy Enstitüsü Öğretim Programını tanıtan metinlerden oluşturulan derlemde en sık kullanılan 4. sözcük *bütün* niceleyicisidir (*quantifier*). Toplam 602 bağımlı dizin satırında gözlenmiştir. Birlikte görüldüğü eşdizimliliklerde en çok adlarla kullanılmıştır. 493 tümcede (%82 sıklıkla) *bütün köyler*, *bütün işler* gibi *niceleyici+ad* örüntüsü gözlemlenmiştir. Bu kullanımlar (*bütün+ad+ad*) tümleç (*complement*); bağımlayıcı (*subordinator*); ve zaman belirteci (*time adverbial*) şeklindedir. Bu kullanımların bağımlı dizin satır örnekleri aşağıdadır.

BÜTÜN + AD

...ilkelerine göre aydınlatmaya çalışmak *bütün meslektaşların* görevidir.

...çalışan bu dinamik gençler, ülkü için	<i>bütün</i>	fedakarlıkları göze almaktadırlar.
...sirasında delikanlılar, köyün	<i>bütün</i>	hünerlerini gösterme fırsatını
beceriklileri,		bulurlar.
Eğitim ve bilimin	<i>bütün</i>	insanlara saadet vasıtası olduğu...

BÜTÜN + AD +AD

...talebenin babası *bütün* **köy halkını** doyuracak şekilde etli...

BAĞIMLAYICI

...bu işlere el koydukları zamanlar	<i>Bütün</i>	müşküllerine rağmen hayatı
olmuştur.		yenmek...

ZAMAN BELİRTECİ

...ziraat teşmil memurlarına yardım	<i>Bütün</i>	gün mektepte çalışan bu
etmek.		muallimlerden..

Yukarıdaki örnek gruplarından ilki olan *bütün+ad* örüntüsünden oluşan cümlelerde çoğul ek (-lar) kullanımı göze çarpmaktadır. Derlemde *bütün* niceleyicisiyle beraber kullanılan sözcükler, genelde bir grubu kapsayıcı, onları tanımlayan bir söz öbeği şeklinde kullanılmıştır. Yanısıra, *bütün* ile birlikte kullanılan adlar, gerçekleşen eylemin yoğunluğuna (*bütün fedakarlıkları, bütün hünerlerini gösterme fırsatı* gibi) gönderme yapmaktadır. Bunların dışında, bağımlı dizin satırlarında görülen diğer sık kullanımlar ise: *bütün mektepler/ dersler/öğretmenler/öğrenciler/çocuklar/bireyler/işler/memleket/köy* şeklindedir. Anlamsal olarak, bu sözcük grupları çoğunlukla *bireyi, öğrencileri, öğretmenleri*; bir diğer deyişle *insanı* içermektedir. Köy Enstitüsü Öğretim Programında insan yetiştirmeyi, eğitimde öğrencinin ve öğretmenin rollerini anlatan ve sıklıkla anılan bu kavramlar kayda değerdir. *Bütün* ve *köy* sözcüklerinin sıkça kullanılması, köyün öneminin vurgulanması bakımından dikkat çekicidir. Söylem ölçüsü açısından, açıklanan kavramlar olumlu bir söylem biçimiyle yansıtılmaktadır. Ancak diğer sık kullanılan sözcüklerden farklı olarak *bütün meseleler, bütün fırtına, bütün zulümler, bütün dertler* gibi olumsuzluk bildiren cümlelere de rastlanmıştır. Bu kullanımlar ise köyün ve köylünün dönem itibarıyla içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik olumsuzluklara vurgu yapmaktadır. *Bütün* ile en sık kullanılan 2. yapı ise yine ad tamlaması oluşturan *bütün+sıfat+ad* örüntüleridir (30 bağımlı dizin / %5 sıklık). Aşağıda eşdizimlilik örnekleri görülen cümleler anlamsal olarak köyle, köy enstitüsündeki derslerin içeriğiyle ve öğretmenlerin gerçekleştirdiği olumlu işlerle bağlantılı olmakta ve olumlu bir söylem ölçüsü taşımaktadır.

...okulları çoğalınca	<i>bütün</i>	köylü yurttaşları da yeni uygarlığın
		nimetlerine...
Bu sebeptendir ki	<i>bütün</i>	bu dersler ticarete, ziraate ve sanata tatbik...
Başta Nejat olmak üzere	<i>bütün</i>	genç öğretmenler de bu işe katıldılar.

Bütün ile birlikte kullanılan diğer eşdizimlilikler ve bağımlı dizin örnekleri Tablo 2’te görülmektedir.

Tablo 2. *Bütün* - Birlikte kullanıldığı diğer sözcükler, yapılar ve sayıları

Yapı	Sayı	Yüzde	Eşdizimlilik
bağımlayıcı	13	%2	Bütün bunlara rağmen , köylerimizin tecrübeli, yetişkin...
adillaşma	10	%1,6	...köyde eğitimi gerçekleştirme işine katılacak bütün ilgililerin...
gösterme adlı	8	%1,3	Bütün bunlara , bir de köy öğretmenliği hayatının...
belirteç	7	%1,1	...sistem yaratabilmeleri için bu alanların üçünü bir bütün olarak ele alıp..
eylemsi	6	%0,9	...bu siyaset vatanın bütün hayatıdır .

Çok sözcüğü Köy Enstitüsü Öğretim Programını tanıtan 221.739 sözcüklük derlemde 580 kez görülmüştür ve 5. sırada yer almaktadır. Birlikte en sık kullanıldığı sözcükler *çok genç*, *çok büyük*, *çok gelişmiş* gibi *çok+sıfat* örüntüleridir. Belirteçler, eylemleri nitelediği gibi sıfatları da niteler. Bu şekilde oluşturulan tümcelere derlemde 254 defa (%44 sıklıkla) rastlanmıştır. Bu yapının bağımlı dizin satır örnekleri ise aşağıda görüldüğü gibidir.

Bunu yapabilmek için *çok rasyonel* ve metotlu çalışmalar lazım gelmekte...
 Toprak, insanlar için *çok faydalı* cansız maddeleri de içinde saklar.
 Öğretmenlerimizle talebeler arasında *çok sıkı* bağlılıklar kurulmuştu.

Yukarıda görüldüğü gibi *çok* belirteci sıfatlarla birlikte kullanıldığında, anlamsal açıdan kaliteli bir eğitimin doğayla iç içe, iyi öğretmen-öğrenci ilişkileri de dahil olmak üzere nasıl yürütülmesi gerektiğini açıklayan örüntüler şeklinde karşımıza çıkmıştır. Bu bağlamda, Köy Enstitüsü Öğretim Programında odak noktasının eğitimde kalite olduğunu; dolayısıyla, programın nitelikli öğretmenler yetiştirmeye odaklandığını varsayabiliriz. Öğrencilere iyi bir eğitim verme isteği ve derslerde yürütülen yönteme dikkat edilmesi söylem ölçüsü açısından olumlu bir eğilim taşımaktadır. *Çok*'un en sık kullanıldığı diğer bir yapı *çok işler*, *çok şeyler* örneklerindeki gibi ad kullanımındır (149 bağımlı dizin / %26 sıklık). Burada *çok* niceleyici (*quantifier*) konumundadır ve ad tamlaması içinde kullanılır (Göksel&Keslake, 2005: 148). Böylece, derlemde *çok*'un birlikte en sık görüldüğü 3. yapı *çok+ad* örüntüsüdür.

...bu değişikliğin husule gelmesi memlekete pek *çok şey* kazandırır.
 Fakat daha yapılacak pek *çok iş* vardı.
 Muallimlerden *çok şey* bekliyoruz.
 Eğitimimiz bize *çok bilgiler* öğretti.

Örneklerden anlaşılacağı üzere anlamsal açıdan gerekli görülen değişikliklerin yapılmasından kaçınılmadığı, öğretmenlerin belirli sorumluluklarının olduğunun net bir biçimde belirtildiğini ve öğretilen bilgiler açısından öğrenciye iyi bir eğitim verildiği görülmektedir. Bu kullanımların görüldüğü bağımlı dizin satırları söylem ölçüsü bakımından geçmişte veya o anda gerçekleşen olumlu durumların yanısıra, geleceğe dair de yapılabilecek/yapılması gereken olumlu değişiklikleri anlatmaktadır. *Çok* belirtecinin en sık kullanıldığı 3. sözcük birimi *çok ilgilenirler*, *çok çalışmışlardı* gibi *çok+eylem*

kümesidir. Derlemde 580 bağımlı dizin satırı içinde 134 defa (%23 sıklıkla) gözlenen yapı örnekleri aşağıdaki gibidir.

...gözünden kaçmaz, intizamı	<i>çok</i>	sever , sınıf kitaplığındaki kitapların korunmasını...
Okul müdürü, temiz kıyafete, güzel giyime	<i>çok</i>	önem verirdi.
...öğrendik. Okulumuzda voleybol da	<i>çok</i>	oylanırdı.
...kuvvetlendirmek için	<i>çok</i>	çalışmalıdır.

Yukarıdaki cümle örnekleri anlamsal açıdan incelendiğinde *çok+eylem* yapısının enstitülerde öğretimin yanısıra temizlik, düzen gibi yaşam becerileri ile, sanat ve spor gibi farklı alanlara da önem verildiğini vurgulamak üzere kullanıldığını görmekteyiz. Bu kullanımların *çok* belirteciyle birlikte örüntülenmesi, ilgili konunun önemine daha bir yoğunluk katmaktadır. Sonuç olarak, örüntülerin bu yapıda ve bu sözcük seçimleriyle kurulması olumlu bir söylem ölçüsü yansıtmaktadır. Sıfat ve eylem örüntülerinin yanısıra *çok* sözcüğü yanındaki sözcükle birlikte bileşik sözcük yapısıyla belirteç biçiminde de gözlemlenmiştir. Bu kullanım derlemde 43 kez (%8 sıklıkla) görülmüştür. Bu örnekler *çok kere*, *çok defa* gibi kullanımlarla oluşturulmuştur. İlgili bağımlı dizin satırları aşağıdaki gibidir.

İnsan ne yapsa meyvaları vaktinden	<i>çok</i>	evvel olgun bir hale getiremez.
Futbol maçlarını	<i>çok</i>	defa Vasıf Bey idare ederdi.
...değer verir ve öğrencilere onlarla övünmeleri	<i>çok</i>	defa bu yeni öğretim metodları... de

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, Köy Enstitüleri sürecinde yaşanan deneyimler bu yapı ile aktarılmıştır. Örneklerde tartışılan kullanımların yanısıra derlemde *çok* belirtecinin en sık kullanıldığı dilbilgisel yapı olan sıfatlar 33 bağımlı dizin satırında (%6 sıklıkla) sıfat tümceciği (*relative clause*) olarak gözlemlenmiştir. “Köyü canlandırma konusu incelenirken **üzerinde en çok durulması gereken problem** öğretmen yetiştirme işi...”, “Onların **en çok güvendikleri şey** devrimin ilkeleri ve...”, “Çok canlı ve hareketliydiler. **En çok sevdikleri şey** de işleriydi.” cümleleri Köy Enstitüsü Öğretim Programını tanıtan derlemde geçen sıfat tümceciği örnekleridir. Bu yapı da *çok+sıfat* örüntüsüyle anlamsal ve söylem özellikleri açısından benzerlikler taşımakta, oluşturulan cümleler eğitimde nitelikli öğretmen, üreten, çalışkan, devrime bağlı yurttaş özelliklerine vurgu yaparak, söylemde programın olumlu etkilerine gönderme yapmaktadır.

Köy Enstitüsü Öğretim Programını tanıtan derlemde en sık kullanılan 6. sözcük *yeni*'dir. Derlemde toplam 540 kez kullanılmıştır. *Yeni* ile birlikte en çok görülen eşdizimlilikler *yeni fırsatlar*, *yeni medeniyet*, *yeni kıymetler* gibi *yeni+ad* oluşumlarıdır. 396 bağımlı dizin satırında (%73 sıklıkla) bu şekilde kurulan tümceler; 79 bağımlı dizin satırında (%15 sıklıkla) ise benzer şekilde *yeni mektep binaları*, *yeni eğitim usulleri* gibi ad tamlaması (*yeni+ad+ad*) örüntüsü görülmüştür.

...fırsatına kavuşturulacaklardı.	<i>yeni</i>	medeniyeti bir bütün olarak kabul edilecekti.
Çağımızın		
...ve bu konuya dair çok	<i>yeni</i>	fikirleri uygulamaya muvaffak olmuş eğitimcinin

...işlerle ilgili sahneye	<i>yeni</i>	projeler koyuyorlardı.
...eğitkenler bunların arasında idi.	<i>yeni</i>	eğitimin karargahlarında yer alarak...
Onlar		
Rolleri hakkında neler bilmelerine	<i>yeni</i>	öğretim usulleri bakımından
dair ve		öğretmenlere...
...işte bu sebepten zati çalışma	<i>yeni</i>	okulun ana ilkelerinden biri olacaktır.

Yukarıdaki örneklerde ve derlemdeki diğer bağımlı dizin satırlarında sık kullanılan eşdizimlilikler arasında *yeni* ile birlikte *ülkeler*, *nesiller*, *imkânlar*, *fırsatlar*, *projeler*, *kıymetler*, *fikirler*, *değerler*, *ilkeler* gibi kavramlar yer almaktadır. Bu kavramların kullanımı, eğitimde uygulanabilecek fikirleri (*fırsat*, *proje*, *imkân* gibi); *kıymet*, *fikir*, *değer*, *ilke* gibi bazı soyut kavramların önemini; bunların eğitilecek bireyler için bir arada düşünülmesinin ve uygulamada içselleştirilmesinin yeni nesillerin yetiştirilmesinde büyük önem taşıdığını göstermektedir. Dilbilgisel açıdan, yukarıdaki örneklerde ilk grupta (ilk 3 bağımlı dizin satırı) yer alan *yeni+ad* örüntüsünün kullanıldığı tümcelerde ve derlemde bu şekilde kullanılan diğer bağımlı dizin satırlarında, *yeni*'den sonra gelen adın genelde çoğul ekiyle (-*lar*) kullanıldığı görülmüştür (*yeni fikirler*, *projeler*, *kıymetler*). 2. gruptaki örneklerde ve diğer bağımlı dizin satırlarında ise *yeni* ile birlikte çoğunlukla tamlayan (*genitive*) durumu (-*(n)In*) görülmektedir (*yeni okulun ilkeleri*, *yeni asrın uygarlığı*). Anlamsal tercih bakımından programda birey yetiştirmek için düşünülmesi ve yapılması gereken durumların, eğitimde yeni uygulamaların gereksiniminin ve geleceğe dönük hedeflerin sıkça anlatıldığı görülmektedir. Yanısıra, *yeni program* gibi birlikte kullanımlarla da yapılan değişiklikler ve öğretimdeki yenilikler aktarılmıştır. Bağımlı dizin satırları söylem ölçüsü bakımından incelendiğinde, bu uygulamaların ve yeniliklerin öğrencilere öğrettikleri; özetle, bireyin eğitimi açısından oldukça olumlu sonuçlarının olduğu gözlemlenmiştir. 540 bağımlı dizin satırında 60 tane (%11 sıklıkla) *yeni bir yapıt*, *yeni bir medeniyet* sözcük öbeklerindeki gibi *bir* belirleyicisi (*determiner*) bulunmuştur. Bu bağımlı dizin satırlarının tamamı küme söz olarak *yeni+belirleyici+ad* şeklinde adı niteler biçimde oluşturulmuştur. “...ortaya attığı fikirler hakikaten **yeni bir anlayışın**, **ilköğretim davasını...**”, “...kısaca anlatılmaya çalışılan **yeni bir görüşü** ve eğitime amaç olabilecek karakterde...”, “...faydalı işler görmeye başladılar. Eğitim kurumları **yeni bir renk almaya başladı.**” tümcelerinde ve diğer bağımlı dizin satırlarında anlamsal olarak eğitimde uygulanabilecek/uygulanan yeniliklerin aktarımı görülmüştür. Bu yeniliklerin olumlu söylem ölçüsüne sahip olduğu anlaşılmaktadır. *Yeni*'nin birlikte en sık kullanıldığı 4. eşdizimlilik ögesi 41 bağımlı dizin satırıyla (%8 sıklıkla) *yeni kurulacak yuva*, *yeni yetişmiş eleman*, *yeni açılan öğretmen okulu* gibi sıfat tümceleridir. Bunlar, -(*y*)*AcAK*, -*mİş* ve -(*y*)*An* ekleriyle oluşturulmuştur. Bu eklerden ikincisi, -*mİş olan* şeklinde ya da *olan* sözcüğü silinerek oluşturulan tümcelerdir. Türkçe’de -(*y*)*AcAK* eki de aynı şekilde -(*y*)*AcAK olan*) kullanılabilir. Ancak, derlemde bu kullanıma rastlanmamış; bağımlı dizinlerin tamamı *olan* sözcüğü olmadan oluşturulmuştur. -(*y*)*An* ekinin ise *olan* ile birlikte görülmesi gibi bir durum söz konusu değildir.

...yaratılmasına imkan yoktu. *Yeni* **açılacak kurumun** bu görevi de üzerine alması...

Bu teşebbüslerin önüne o zaman *yeni gelmiş olan* bir öğretmenimiz geçmişti.

...layıkıyla vazife ifa edecek *Yeni açılan* ve köy çocuklarına bütün işleri öğretenler yetiştirilmesi. yapabilecek şahsiyeti, imkanları veren...

Yukarıdaki örneklerde ve derlemde bu kullanımın görüldüğü diğer bağımlı dizin satırlarındaki anlam sınıfı, köy enstitülerinin sorumlulukları, öğretmenlerin yükümlülükleri ve etkin olma durumlarıyla ilgilidir. Söylem özelliği olarak ise bağımlı dizin satırlarında olumlu bir duruş sergilenmektedir. Yukarıda anılan kullanımlarının dışında, *yeni*'nin derlemde birlikte görüldüğü diğer örüntü biçimleri ve örnek cümleler ise aşağıdaki gibidir.

Yapı	Sayı	Yüzde	Eşdizimlilik
belirteç	19	%4	...düzene konmasına başlanmıştı. Binanın içi <i>yeni baştan</i> düzene konmuş...
ikileme	16	%3	Okulda hoşumuza giden <i>yeni yeni</i> değişiklikler oluyordu. Temizlik, tertip...
adillaşma	5	%0,9	<i>Yeni gelenlerin</i> yatakhanelerini yaptık.
eylemsi	2	%0,3	Bunların hepsi <i>yeni mezunlar</i> .
bağımlayıcı	1	%0,1	Her işte kullanılacak insan malzemesi harpten <i>yeni çıktığı için</i> , manen ve...

Yukarıdaki tümcelerdeki yapılar belirteç ve ikileme gibi yapılarla oluşturulurken, anlamsal açıdan yapılan değişiklikleri, yeni getirilen düzeni ve yeni oluşumları anlatmaktadır. Bu kullanımlarda da olumlu söylem ölçüsü dikkat çekmektedir.

Köy Enstitüsü Öğretim Programını tanıtan derlemde en sık kullanılan 7. sözcük *sonra*'dır. Derlemde toplam 518 defa kullanılmıştır. Türkçe dilbilgisi kitaplarında da belirteç olarak betimlenen ve zamanda bir yeri işaretleyen (Göksel&Kerslake, 2005: 224-225) *sonra*'nın derlemde görünen yapı ve eşdizimlilik örnekleri aşağıda verilmiştir.

Yapı	Sayı	Yüzde	Eşdizimlilik
Sonra	75	%15	Enstitüde beş yıl okuyup öğretmen olacaktık, <i>sonra</i> da hep köylerde çalışacaktık.
Bundan sonra	46	%9	“Dewey'in raporunda, <i>bundan sonra</i> şu konulara yer verilmektedir: 1) Eğitsel yayım...
Ondan sonra	37	%7	...bu kurumlarda edilgin duruma sokuldular. <i>Ondan sonra</i> okulda, bireysel bütün yetilerin serbestçe geliştirme...
Daha sonra	13	%3	...meclisi kebirî maarifçe karar verilmiştir. <i>Daha sonra</i> darülmualum'i sübyan binasının tulumbacılar tahsis...
Biraz sonra	8	%2	Bütün köylüler bir an için odadan ayrıldılar. <i>Biraz sonra</i> ellerinde birer ağaçtan örme sepet ve sini gibi şeylerle...
Az sonra	2	%0,3	...üstüm başım temiz diye ikinci sıraya oturtular. <i>Az sonra</i> öğretmen geldiğinde benden evvel gelenlerin hepsi...

Kalıp yapılar şeklinde karşımıza çıkan ve *sonra* belirteci ile birlikte kullanılan bu yapılar anlamsal olarak bir ardışıklığı göstermektedir. *Sonra*'nın örnek eşdizimliliklerine bakıldığında, özellikle de *bundan sonra*, *ondan sonra* ve *daha sonra* belirteçleriyle planlı bir çalışma olduğunu ve bir aşama tamamlanınca diğer aşamaya planlı ve düzenli olarak ilerlendiğini göstermektedir. *Biraz sonra* ve *az sonra* belirteçleriyle ilgili olarak ise daha çok, zamanın ilerlemesini işaretleme eğiliminde olduğu gözlenmektedir. Bunlara ek olarak, *sonra* karmaşık yapılarla (*complex structure*) da derlemde görülmektedir. Örnek yapılar ve eşdizimlilikler aşağıda verilmiştir.

Yapı	Sayı	Yüzde	Eşdizimlilik
Eylem+Dıktan sonra	166	%32	...yazılmasını, toplamayı ve çıkarmayı öğrettikten sonra , büyüklerimize karşı nasıl hareket edeceğimizi...
Ad+Dan sonra	121	%23	Müdürle kısa süren bir görüşmeden sonra Eceler köyüne tayin edildiğimi anladım.
Zaman birimi+sonra	50	%10	Devrek otobüslerine binerek hareket ettik. 2 saat sonra Beycuma bucağına gelmiştik

Bu karmaşık yapıları belirteçlerin sıklık olarak yukarıda belirtilen belirteçlerden çok daha fazla kullanılması dikkat çekmektedir. Bu yapı belirtilen eylem veya ad öbeğini odak noktası alıp bir diğer aşama olarak cümlenin devamını işaretlemektedir. Özellikle de “*eylem+-DıktAn sonra*” yapısının büyük bir farkla diğerlerine oranla sık kullanılması sürekli bir eylem gerçekleştirildiğini ve çalışmaya odaklanıldığını göstermektedir. Bu dilsel kullanım Köy Enstitüsü Öğretim Programının iş içinde eğitim felsefesini yansıtmaya bakımından önem taşımaktadır.

Köy Enstitüsü Öğretim Programıyla ilgili oluşturulan derlemde 8. sırada ise 501 kez kullanılan *iş* sözcüğü bulunmaktadır. *İş* adı, üç örüntü yapıyla karşımıza çıkmaktadır: *belirleyici+iş*, *iş+ad*, *iş+eylem*. *İş* ile birlikte kullanılan eşdizimlilikler ve bağımlı dizin satır örnekleri aşağıdaki gibidir.

Yapı	Sayı	Yüzde	Eşdizimlilik
belirleyici+iş	62	%12	...köylü meselesi öyle zannedildiği kadar kolay bir iş değildir.
iş+ad	261	%52	Onu bu gibi öğütlerle köy ve iş hayatı içinde kuvvetle tutunabilecek bir hale...
iş+eylem	89	%18	...hayvanlar senede 547 liralık iş yapar .

Bu yapıların anlamsal olarak da kendi içinde gruplaştığı görülmektedir. *belirleyici+iş* yapısında *bir*, *her*, *bütün*, *bu* belirleyicileri bulunmaktadır. Genelde, tanımlama yapılırken ...(*sıfat*) *bir iş* yapısı; betimleme yaparken *her*, *bütün*, *bu iş* yapısının kullanıldığı gözlenmiştir. *iş+ad* yapısı ad tamlaması olarak karşımıza çıkmakta ve *iş adamı*, *iş hayatı*, *iş okulu*, *iş aracı*, *iş vasıtası*, *iş eğitimi*, *iş şartı* gibi kullanımlarla görülmektedir. Bu ad tamlamalarına bakıldığında da anlamsal olarak Köy Enstitüsünün yukarıda değindiğimiz iş içinde eğitim felsefesini yansıttığını görmekteyiz. *İş+eylem*

yapısında ise *yapmak*, *görmek*, *başarmak* şeklinde 3 eylem kullanımı bulunmaktadır. Dolayısıyla, çalışmaya ve eyleme vurgu yapılmakta; sonucunda da başarıya odaklanıldığı anlaşılmaktadır.

Büyük sözcüğü Köy Enstitüsü Öğretim Programını tanıtan 221.739 sözcüklük derlemde 484 kez görülmüştür ve en sık 9. sözcüktür. Bu sözcük de derlemde sık kullanılan diğer birçok sözcük gibi en çok adlarla birlikte kullanılmıştır. 292 bağımlı dizin satırında (%60 sıklıkla) *büyük+ad*; 83 satırda (%17 sıklıkla) *büyük+ad+ad* tamlamaları şeklinde görülmüştür. Bu tamlamanın 56 tanesi (%12 sıklıkla) Türkiye Cumhuriyeti Büyük Millet Meclisi şeklinde; 68 tanesi (%15 sıklıkla) ise *büyük+belirleyici+ad* biçiminde kullanılmıştır. Üstünlük derecesi gösteren *en* 64 kez (%13 sıklıkla) *en büyük+ad* yapısıyla kullanılmıştır.

...toprakları işleyerek çalışanlar arasında	<i>büyük</i>	<i>farklar</i> vardır. Tabiatın kendi kendine...
hayvan yetiştiricisi oluşu, memleket hesabına en	<i>büyük</i>	<i>bahtiyarlık</i> sayılabilir.
Tarih dersinde en	<i>büyük</i>	<i>insanlık heyecanı</i> yla dinlediğimiz...
...mesafeler aldığımızı söyleyebiliriz.	<i>Büyük</i>	<i>Türk milletinin evlatlarını</i> yüksek bir...
...müsbet bilgilere dayanan, rasyonel ve sistemli,	<i>büyük</i>	<i>bir mesaiye</i> bağlıdır.
...terbiye fenninin ve öğretiminin tatbikatına da	<i>büyük</i>	<i>bir ehemmiyet</i> verilecek; talebe...
cumhuriyetimizi, istiklâlimizi korumak <i>en</i>	<i>büyük</i>	ödevimizdir. Millî istiklâle dayanmıyan...
Çalışmak <i>en</i>	<i>büyük</i>	saadet kaynağıdır, tembellik cemiyet...

Yukarıdaki yapılarla kurulan bağımlı dizin satırları anlamsal olarak tabiatın önemini, doğanın eğitime dahil edilmesinin önemli farklar yaratacağını; hangi derslerin ne şekilde işlenmesi gerektiğinin ayrıntılarını dile getirmek için kullanılan yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. *Büyük* sözcüğüyle birlikte kullanılan adlar olumlu bir söylem ölçüsü göstermektedir. Köy Enstitüsü Öğretim Programını tanıtan derlemde *büyük* sözcüğüyle birlikte kullanılan bir diğer yapı ise çıkma (*ablative*) durumudur. Bir diğer deyişle *-DAn+biri* örüntüsüdür. Bu örüntü derlemde *büyük işlerinden biri, büyük kuvvetlerden biri* cümlelerindeki gibi kullanılmaktadır.

Türklük duygusunu aşlamaya çok hizmeti dokunan	<i>büyük</i>	<i>fikir adamlarımızdan biridir.</i>
...daha çok önem vermek memlekete yapılacak en	<i>büyük</i>	<i>iyiliklerden biridir.</i>
Okulumuzda en	<i>büyük</i>	<i>olaylardan birisi</i> de, milli bayram günlerinde...

Küme söz açısından *büyük* sözcüğünün sol tarafındaki eşdizimliliklerin genelde *en* belirteciyle birlikte kullanıldığı (*en büyük*); sağındaki eşdizim öğelerinin de çoğul ekiyle ve çıkma durumuyla oluşturulduğu (*özelliklerden biri*) görülmektedir. Anlamsal olarak kişilerle veya durumlarla ilgili önemli gelişmelerin anlatıldığı; söylem özelliği yönünden ise olumlu bir bakış açısının varlığı görülmektedir. *Büyük* ile birlikte kullanılan diğer eşdizimlilikler ve bağımlı dizin satır örnekleri aşağıdadır.

Yapı	Sayı	Yüzde	Eşdizimlilik
sıfat	12	%3	Bütün sınıfın hayatında <i>büyük hareket uyandıran bir gün</i> de tümceciği
eylemsi	12	%3	Yaşamayı yükseltmek hepinizin ve hepimizin en <i>büyük vazifesidir</i> .
ikileme	7	%1,4	...üzerinde <i>büyük büyük</i> düğmeler, ayağında... Öğretmen, köyümüzün <i>küçük büyük</i> , bütün insanlarını tanır.
adillaşma	2	%0,4	Dördüncü sınıfın zor olduğunu <i>büyük sınıflardakiler</i> hep söylediler.
niteleme sıfatı	1	%0,2	Fakat ancak <i>büyük boylu çocuklar</i> oynayabilirdi.

Yukarıda görülen tümcelerde kullanılan yapılar anlamsal olarak sınıf içi veya sınıf dışında yapılan etkinliklerin aktarılması ya da öğrencilerin anılarının betimlenmesi için seçilmiştir. Bağımlı dizin satırlarının çoğunluğu söylem ölçüsü bakımından olumlu olmakla birlikte (*büyük hareket uyandıran*), yansız (*nötr*) anlatımlar da (*büyük sınıflardakiler*) yer almaktadır.

Köy Enstitüsü Öğretim Programıyla ilgili oluşturulan derlemde 10. sırada 425 kez kullanılan *ilk* sözcüğü yer almaktadır. Bu sözcük de *ilk+ad öbeği* kullanımıyla 405 satırda (%95 sıklıkla) karşımıza çıkmaktadır. Burada *ilk* ile kullanılan adlar ilgi çekicidir. Bu adlardan büyük çoğunluğunun (205 satır / %48 sıklık) eğitimle ilgili olduğu gözlenmiştir. *İlk* sözcüğü *tahsil, eğitim, mektep, tedrisat, muallim, kurs, talebe, öğretmen* gibi sözcüklerle örüntü oluşturmaktadır. Diğer adlar ise zaman anlatan adlar (71 satır / %17 sıklık) ve “diğer” şeklinde gruplandırılan adlardır (129 satır / %30 sıklık). Zaman anlatan adlar *defa, yıl(lar), sene(ler), zaman(lar), evvel, önce, gün(ler)* gibi sözcüklerdir. Zaman anlatan ad grubunda *ilk defa* kullanımı diğer sözcüklere oranla %7 sıklıkla en çok görülen zaman sözcüğüdür. Anlamsal bakımdan “diğer” olarak işaretlenen adlar ise *mesai, hedef, tarla, dilek, ilk adım* gibi örneklerdir. Örnek bağımlı dizinler aşağıdaki gibidir:

...okumaya başladık. Bize “kim iyi okursa onu	<i>ilk</i>	<i>mektebi</i> bitirince yüksek mekteplere göndereceğim.
Bu mekteplerin programları	<i>ilk</i>	<i>tahsile</i> iptina etmekte idi.
Türkiye’de maarif hayatının temeli	<i>ilk</i>	<i>muallim</i> mekteplerinden başlar.
...öğretmen yetiştirmek üzere Türkiye’de	<i>ilk</i>	<i>defa</i> Darülmualimin=Öğretmen Okulu kurulmuştur.
...bir şekilde anlatmıştır. Meşrutiyet inkılâbının	<i>ilk</i>	<i>yıllarında</i> , muallim yetiştirme meselesini bir ülke...

...ehil ve kıymetli muallimler yetiştirmek için	<i>ilk</i>	<i>evvel</i> darümualliminlerin ıslahını düşünmüştür.
şu yazısını okumalıdır: “Amerikan Kongresinin gazete okuyamıyorlardı. Bize eğitmen gelince,	<i>ilk</i>	<i>kadın sayı</i> Miss Jeanette Rakin, Köy Enstitüler...
	<i>ilk</i>	<i>işi</i> , köyde bir oda tutup gazete okutmaya başlaması...

İlk ile örüntü oluşturan eğitimle ilgili adlar programın uygulandığı süreçteki ilklere vurgu yapmaktadır: Örneğin, (*ilk*) *mektepler*, (*ilk*) *mezunlar*, (*ilk*) *muallim mektebi*, (*ilk*) *öğretmenler* gibi adlarla *ilk* oldukça sık kullanılmakta ve örüntü oluşturmaktadır. Buradaki dikkat çekici unsur, *ilk*'in sıklıkla başka adlarla değil de eğitim anlatan adlarla beraber kullanılmasıdır. Zaman anlatan adlarla ise Köy Enstitüsü Öğretiminde ilk defa yapılan işlere, Köy Enstitüsü Öğretiminin ilk zamanlarındaki eksiklerine/olanaklarına ve ilk önce yapılan çalışmalara dikkat çekilmiştir. Sıklığı az olsa da (20 bağımlı dizin / %5 sıklık) yapısal olarak dikkat çekici diğer bir örüntü ise *ilk+-An/-Dik/-AcAk ad* şeklinde oluşturulan sıfat tümcecikleridir (*relative clause*). Bu yapıların dilbilgisel olarak kullanıldığı yere göre farklı işlevleri olabilir, ancak buradaki kullanımlarda *-An* eki dilbilgisel olarak özneyi işaretleyen bir yapıdır (Göksel&Kerslake, 2005: 439-440). *-Dik/-AcAk* yapısında ise *-Dik* geçmiş zamanı ve dolaysız nesneyi işaretlerken *-AcAk* gelecek zamanı işaretlemektedir (Göksel&Kerslake, 2005: 442-447).

...ana veya baba tarafından hocaya (öğretmene)	<i>ilk</i>	<i>söylenilen</i> söz: ‘Eti senin, kemiği benim’ demekte...
Basında, okullardaki dayak aleyhine sesini	<i>ilk</i>	<i>yükselten</i> zat Münif Efendi (Müfit Paşa)’dir,
...bu ödevin başında görüyoruz. Okulun	<i>ilk</i>	<i>açıldığı</i> ders yılında kaç talebesi bulunduğuna da...
Neler Öğretiyorlar? 1- “Eğitmenimiz, köye	<i>ilk</i>	<i>geldiği</i> zaman köyümüzde okul yoktu.
...meselesi bir prensip olarak ele alınca,	<i>ilk</i>	<i>yapılacak</i> iş, ilköğretim müfettişlerini bu ödevi...
...normal bir hayata kavuşturmak işi ele alınca,	<i>ilk</i>	<i>düşünülecek</i> mesele, ona sahip çıkacak öğretmeni...

Bu yapılarda gözlemlenen durum *ilk+-An+ad* örüntüsü konusu geçen durumun öznesini anlatmaktadır. *İlk+-Dik+ad* yapısıyla zamansal olarak bir işaretlemeye gidildiği ve o dönemdeki zamana vurgu yaparak durumların betimlendiği görülmektedir. *İlk+-AcAk+ad* yapısıyla ise programın önceliklerine ve bu önceliklere bağlı olarak bir sonra atılacak adıma dikkat çekmek amacıyla kullanıldığı gözlenmektedir.

N-Birimler

Bu bölümde derlemde 5 üzeri gözlemlenen en sık üçlü sözcük birimleri incelenmiş, bunların sıklık bilgisi gözlenmiş ve işlevsel sınıfları oluşturulmuştur. Bu sınıflamalar örnek bağımlı dizinlerle tartışılmıştır.

Sıklık ve Yapı Betimlemesi

Tablo 3. Eğitim-öğretim

	Gözlenen Sıklık	Üçlü Kümeler		Gözlenen Sıklık	Üçlü Kümeler
1	64	eğitim ve öğretim	12	7	imam ve hatip
2	10	öğretim ve eğitim	13	7	bir hale getirmek
3	9	öğretmen yetiştirmek üzere	14	6	öğretmen yetiştirme meselesi
4	9	köy enstitüsü mezunu	15	6	ve öğretmen yetiştirme
5	9	talim ve tedris	16	6	eğitmen ve öğretmen
6	9	hakkında kısa bilgi	17	6	eğitmen ve öğretmenlerin
7	8	köyde eğitim ve	18	6	ilköğretimi yüzde yüz
8	8	sağlık koruma bilgileri	19	6	dil ve edebiyat
9	8	hakkında umumi malumat	20	6	hakkında bir fikir
10	7	eğitim yolu ile	21	6	hakkında sağlık koruma
11	7	ait genel bilgi	22	6	beden ve ruh
		Top		216	

Tablo 4. Betimleme

	Gözlenen Sıklık	Üçlü Kümeler		Gözlenen Sıklık	Üçlü Kümeler
1	20	mümkün olduğu kadar	13	7	bu durum karşısında
2	16	başka bir şey	14	7	en az bir
3	14	diğer taraftan da	15	7	herhangi bir
4	11	bir taraftan da	16	7	için ne gibi
5	11	tıpkı bunun gibi	17	6	vücut yapılışı ve
6	10	kolay bir iş	18	6	türlü şartlar içinde
7	9	uygun bir şekilde	19	6	ne durumda olduğunu
8	8	daha iyi bir	20	6	dahil olmak üzere
9	8	sayısı pek azdı	21	6	diğer cihetten de
10	7	ne demek olduğunu	22	6	ve bu bakımdan
11	7	normal bir şekilde	23	6	mümkün olan yerlerde
12	7	yukarıda adı belirtilen	Top	198	

Tablo 5. Kurum-kural

	Gözlenen Sıklık	Üçlü Kümeler
1	27	Büyük Millet Meclisi
2	13	Köy Enstitüleri Kanunu
3	12	B M Meclisinde
4	8	Büyük Millet Meclisinin
5	8	İttihat ve Terakki
6	7	Talim ve Terbiye
7	6	Türkiye Büyük Millet

8	6	önünde tutulacak esaslar
Top	87	

Tablo 6. Zaman-süre

	Gözlenen Sıklık	Üçlü Kümeler
1	16	bir an evvel
2	16	o zamana kadar
3	8	ve yirminci asırlarda
4	7	bir zaman içinde
5	6	on yedinci asırda
6	6	kısa bir zaman
7	6	ve aynı zamanda
8	6	ve ne zaman
9	6	küçük yaştan itibaren
10	6	ve bu arada
Top	83	

Tablo 7. Yaşam

	Gözlenen Sıklık	Üçlü Kümeler
1	15	hayat ve iş
2	8	kendi kendilerini idare
3	8	sosyal ve ekonomik
4	7	yapılışı ve yaşayışlarına
5	7	köy ve şehir
6	7	memleket ve ahali
7	7	iş hayatı içinde
8	6	yaşayışlarına ait genel
9	6	ve yaşayışlarına ait
10	6	ve yaşama bilgisi
11	6	ve idare etmek
Top	83	

Tablo 8. Önem

	Gözlenen Sıklık	Üçlü Kümeler
1	18	her şeyden önce
2	9	her şeyden evvel
3	9	mühim bir kısmı
4	8	için her şeyden
5	7	göz önünde tutulacak
6	7	göz önünde tutarak
7	6	için en büyük
Top	64	

Tablo 9. Beceri-yetenek

	Gözlenen Sıklık	Üçlü Kümeler
1	18	örgü ve dokuma

2	11	ve iş okulu
3	8	saat örgü ve
4	7	saat dikiş biçki
5	6	atkı başlık kazak
Top	50	

Tablo 10. Sebep-sonuç

	Gözlenen Sıklık	Üçlü Kümeler
1	20	onun için bu
2	8	onun içindir ki
3	8	onun için köy
4	7	ve bu yüzden
5	6	ve bunun için
Top	49	

Tablo 11. Hedef kitle

	Gözlenen Sıklık	Üçlü Kümeler
1	17	kız ve erkek
2	9	her köy çocuğu
3	9	bir kısmı da
4	7	erkek ve kız
Top	42	

Tablo 12. Araç-yöntem

	Gözlenen Sıklık	Üçlü Kümeler
1	9	ve bu suretle
2	8	yolu ile köyü
3	7	bu vesile ile
4	6	bu vasıta ile
5	6	ile köyü canlandırma
Top	36	

Sözcük Kümelerinin İşlevsel Sınıflandırması

Tablo 3-12’de görülen üçlü sözcük birimlerinin işlevsel sınıfları Tablo 13’teki gibidir. Bu birimler derlemde 5’ten daha fazla gözlemlenmiştir. Bir diğer deyişle, sıklığı 5 ve daha az olan birimler çalışma kapsamına dahil edilmemiştir.

Tablo 13. İşlevsel sınıflar

İşlevsel sınıflar	
Sebep-sonuç	ve bunun için, ve bu yüzden, onun için bu, onun için köy, onun içindir ki
Beceri-yetenek	atkı başlık kazak, örgü ve dokuma, ve iş okulu, saat örgü ve, saat dikiş biçki
Zaman-süre	bir an evvel, ve yirminci asırlarda, on yedinci asırda, kısa bir zaman, ve aynı zamanda, ve ne zaman, küçük yaştan itibaren, o zamana kadar, bir zaman içinde, ve bu arada
Araç-yöntem	bu vesile ile, bu vasıta ile, ve bu suretle, yolu ile köyü, ile köyü canlandırma

Kurum-kural	Büyük Millet Meclisi(nin), B M Meclisinde, Türkiye Büyük Millet, önünde tutulacak esaslar, Talim ve Terbiye, Köy Enstitüleri Kanunu, İttihat ve Terakki
Önem	her şeyden önce, her şeyden evvel, mühim bir kısmı, için en büyük, göz önünde tutarak, göz önünde tutulacak, için her şeyden
Yaşam	hayat ve iş, yaşayışlarına ait genel, ve yaşayışlarına ait, ve yaşama bilgisi, yapılışı ve yaşayışlarına, köy ve şehir, memleket ve ahali, iş hayatı içinde, kendi kendilerini idare, ve idare etmek, sosyal ve ekonomik
Eğitim-öğretim	eğitim ve öğretim, öğretim ve eğitim, öğretmen yetiştirmek üzere, köy enstitüsü mezunu, öğretmen yetiştirme meselesi, ve öğretmen yetiştirme, eğitim yolu ile, köyde eğitim ve, eğitim ve öğretmen(lerin), talim ve tedris, ilköğretimi yüzde yüz, dil ve edebiyat, sağlık koruma bilgileri, ait genel bilgi, imam ve hatip, hakkında umumi malumat, hakkında bir fikir, hakkında sağlık koruma, hakkında kısa bilgi, beden ve ruh, bir hale getirmek
Hedef kitle	kız ve erkek, erkek ve kız, her köy çocuğu, bir kısmı da
Betimleme	tıpkı bunun gibi, diğer taraftan da, bir taraftan da, başka bir şey, daha iyi bir, vücut yapılışı ve, ne demek olduğunu, normal bir şekilde, yukarıda adı belirtilen, bu durum karşısında, sayısı pek azdı, türlü şartlar içinde, ne durumda olduğunu, en az bir, her hangi bir, için ne gibi, dahil olmak üzere, diğer cihetten de, uygun bir şekilde, ve bu bakımdan, mümkün olduğu kadar, mümkün olan yerlerde, kolay bir iş

Tablo 13'te yer alan işlev sınıflarının derlem içinde gözlemlenen bağımlı dizin satırları ve bu cümlelerin çözümlenmeleri aşağıda verilmiştir.

Eğitim-Öğretim:

Derlemde birbirleriyle en sık kullanılan sözcük kümeleri eğitim ve öğretimle ilgilidir. Bu kümeler *eğitim ve öğretim, öğretmen yetiştirme meselesi, eğitim ve öğretmen, eğitim yolu ile, köyde eğitim ve vs.* şeklindedir.

- (1) Bu yeni **eğitim ve öğretim** temel olmak üzere ileri sürülen ilk dilek de şu idi: Tam insanlık için bireyin bütün meleke ve kuvvetlerini hür bir şekilde geliştirmek.
- (2) Köyün özelliklerine göre **öğretmen yetiştirmek üzere** ilk kurum 1926 tarihinde "Köy Öğretmen Okulu" adıyla...
- (3) **Köy Enstitüsü mezunu** öğretmenlere, enstitüde öğrenci iken katıldıkları çeşitli işlere göre, bunları gidecekleri köy okullarında uygulamaları için, iş âletleri, koşum ve geçim hayvanları, araba, at gibi taşıt vasıtaları verilir. Onlar, köylere giderken, yalnız diplomalarını götürmezler.

Yukarıdaki bağımlı dizin satırlarından da anlaşıldığı gibi eğitim-öğretimle alakalı cümleler öğretmenlerin ihtiyaca göre yetiştirilmesi, her türlü bilgiye sahip olmaya çalışarak köye donanımlı bir şekilde gitmeleri ve öğrencilerin bu öğretmenler tarafından amaçlara uygun olarak eğitilmeleri üzerine odaklanmaktadır.

Betimleme:

Betimleme ile ilişkili bağımlı dizin satırları köyle ilgili cümleleri, köyün durumunu anlatmaktadır (*bu durum karşısında, her hangi bir, türlü şartlar içinde, ne durumda olduğunu*). Bu durum *sayısı pek azdı* öbeğindeki gibi olumsuz da olabilir, ancak bunun

devamında yapılması gereken şeyler sıralanmıştır (*en az bir, tıpkı bunun gibi*); yoğunlukla bunların üzerinde durulmuştur.

- (4) ... onları (çocukları) **mümkün olduğu kadar** iyi yetiştirmek.
- (5) Çünkü o, bu haliyle hasta bir organizmadan **başka bir şey** değildir.
- (6) Bir taraftan bu şekildeki faaliyetlere, **diğer taraftan da** laboratuvar mesaisine dayanılarak, köyün her meselesini aydınlatacak “nazari ve tatbiki” köy ilmi yaratılmalıdır.

Örnek cümlelerde de açıkça görüldüğü gibi tasvir edilen durum hep köyün iyileştirilmesi, köylüye kolaylık sağlanması, öğrencilerin köyün kalkınmasına katkı sunabilecek yeterliklerle donatılmasıdır.

Kurum-kural:

Büyük Millet Meclisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi, B. M. Meclisi gibi sözcük birimleri oluşturan Millet Meclisi, Köy Enstitüsü zamanındaki süreci betimlerken Meclisin tutumunu anlatmaktadır. Ve bunların kanunlara, talim, terbiye ve esaslara göre yapıldığı da sözcük kümelerinden anlaşılmaktadır.

- (7) Biliyorsunuz ki, **Türkiye Büyük Millet Meclisi** Hükümeti iptidai maarifi şimdiye kadar bulunduğu feci vaziyetten kurtarmak için ve bilhassa ehil ve kıymetli muallimler yetiştirmek için ilk evvel darümualliminlerin ıslahını düşünmüştür.
- (8) **Talim ve Terbiye** Heyeti, Maarif Kanunu yaparken, ana mekteplerinin vaziyetini de düşünecektir.
- (9) Bunların hepsi göz önünde tutularak ve son yıllarda Atatürk'le İnönü'nün açıkladıkları şu üküllere uyularak, **Köy Enstitüleri Kanunu** taslağı hazırlandı.

Zaman-Süre:

Zaman-süre anlatan sözcük kümelerinin sıklıkla kullanılması o zamanda birkaç noktaya odaklanıldığını göstermektedir. Bu kümeler kendi içlerinde de anlamsal olarak ayrılmaktadırlar. Örneğin, *bir an evvel, kısa/az bir zaman içinde* sözcük kümeleri programın uygulanmasıyla ilgili işlerin bir an önce yapıldığını veya planlandığını anlatan cümleleri nitelemektedir.

- (10) Maarif Vekâleti, bu büyük ihtiyacı **bir an evvel** tatmin etmek için, memleketin muhtaç olduğu muallimleri **bir an evvel** yetiştirmek için darümuallimin ve darümuallimat açabilmek selâhiyetini nisanda çıkan bir kanun ile üzerine almıştır.
- (11) Eğitim kursları ve dört yerde açılan köy öğretmen okulları tecrübesi ümitli sonuçlar gösterince bütün köylerin ilköğretim işini plânlaştırmak, 10-15 yıl gibi belli **bir zaman içinde** bunu sağlayacak sayıda eğitimci ve öğretmen yetiştirmek prensibine dayanılarak çalışılmaya başlandı.

Diğer bir sözcük kümesi ise süreç anlatan *o zamana kadar, küçük yaştan itibaren* sözcükleridir. *O zamana kadar* sözcük kümesi genelde Köy Enstitüsüne kadarki süreci betimlerken kullanıldığı gözlenmektedir. Burada *küçük yaştan itibaren* sözcük kümesi dikkat çekicidir. Çünkü burada köy halkından ziyade çocukların köyde büyüme süreçlerine

odaklanmıştır. Bir başka deyişle, Köy Enstitülerinin hedef kitlesi olan çocuklar anlatılmıştır.

- (12) Bu nizamname ile **o zamana kadar** dağınık bir halde çıkarılan çeşitli emirlerin hükümleri bir araya getiriliyor, bunlara yeni hükümleri taşıyan maddeler de ilâve edilerek eğitim ve öğretim işleri belirli bir açıdan bakılarak daha derli toplu olarak düzenlenmek isteniyordu.
- (13) Ailede çocuklar: Köylü ailesinin kuruluş şekline ve iş hayatına bağlılığı dolayısıyla çocuklar çok cihetli tesirlerin ve işlerin içinde büyürler. Bu sebepten kendi muhitleri içinde, pek **küçük yaştan itibaren** cesaretle hareket edebilecek bir hale gelirler. Tabiatı ve yaşadıkları muhiti tanırlar. Köylü çocuğu **küçük yaştan itibaren** büyük insanın bütün pozlarını takınır.

Başka bir odak noktası ise tarihtir. Özellikle içinde yaşanılan dönemi etkileyen tarihi olaylar, neden-sonuç ilişkileri ile programa dahil edilmiştir. Bu durum, tarih bilgisinin önemsendiğini ve Köy Enstitüsü dönemine olan etkisinin tartışarak yorumlandığının göstergesidir.

- (14) **On dokuzuncu ve yirminci asırlarda** Osmanlı imparatorluğunun siyasal münasebetleri:
A. Selim III. ve Napolyon. B. Sırp isyanları. C. Yunanistan'ın kuruluşu. D. Mehmet Ali Paşanın Mısır'da isyanı...

Ve ne zaman sözcük kümesi ise *ve* bağlacından önce *nasıl* veya *niçin* soru sözcükleriyle görünmektedir. Daha çok tarımda ekimin, dikimin nasıl ve ne zaman yapıldığıyla ilgili bağlamlarda kullanılsa da belli işlerin zamanını sorgulayan cümlelerde de karşımıza çıkmaktadır.

- (15) ...ilköğretim müfettişleriyle bölge okulu başöğretmenleri ve geziciler bölgelerinin, denetleme işlerinde aktif rol sahibi olmadıkları ve kendi inisiyatifleriyle hareket edemedikleri takdirde köyde eğitimle ilgili işleri eğitbilimsel esaslara göre geliştirmek imkânsızdır. Çünkü aksayan işlerin, niçin **ve ne zaman**, hangi sebepler yüzünden aksadığı vaktinde anlaşılabilir.
- (16) Ziraatta ağaçların dikilmesini ve korunmasını, aşının nasıl yapıldığını **ve ne zaman** yapılacağını öğrendik ve yaptık.

Zaman anlatan tüm bu sözcük kümeleri bütüncül olarak düşünüldüğünde Köy Enstitülerinde zamanın önemsendiğinin ve planlı, programlı çalışıldığının göstergesidir.

Yaşam:

Yaşamla ilgili sözcük kümeleri *hayat ve iş, yaşayışlarına ait genel ve yaşama bilgisi* kümelerinde de görüleceği üzere genellikle içlerinde *hayat ve yaşam* sözcüklerini barındırmaktadır.

- (17) Bu sebepten, köy okulunun bir **hayat ve iş** okulu olması gerekir.

(18)...inkılabın **sosyal ve ekonomik** hayata taallük eden birçok hamlelerinden sonra artık Cumhuriyeti pekleştirmeye yarayacak işlere sıra gelmişti.

(19)(Öğrencilerin) ...**kendi kendilerini idare** etmeleri, bilgileri hayattan almaları, okulla hayat arasındaki uçurumu kapatacak şekilde yetiştirilmeleri...

Örneklerde görülen diğer kümeler ise yine yaşamla bağlantılı bir şekilde köy, köy ahalisi, köy halkının sosyal ve ekonomik hayatları ve köy enstitüsü öğrencilerinin kendilerini idare edebilmeleri üzerine kurulmuştur.

Önem:

Küme analizinde önem belirten cümleler *her şeyden önce/evvel, mühim bir kısmı, için en büyük* gibi öbeklerle oluşturulmuştur. Yapılması gereken işlerin ne kadar önemli olduğu veya ivediliği anlatılmaktadır.

(20)Onu (köylü) **her şeyden önce** bu esaretten kurtarmak lazımdır.

(21)Hep beraber realitenin sertliklerinden hiç korkmadan, engelleri yene yene; ileriye, doğruya, iyiye, güzele doğru durmadan yorulmadan koşalım! Bunları yapabilmek için **her şeyden evvel** hakiki köyü tanıyalım.

(22)...iyilikler katmak üzere köye gidip çalışmak isteyenler ve onları teşvik edenler olmuştur. Bu kafilenin **mühim bir kısmını** da doktorlarla öğretmenler teşkil etmişlerdir.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi köyün ve köylünün önemi her fırsatta vurgulanmaktadır. Köyün özelliklerinin anlaşılması; buna bağlı olarak engellerin aşılması; iyiye, doğruya odaklanılması; ve köylünün ihtiyaçlarının giderilmesi en önemli esaslardandır.

Beceri Kazandırma:

Beceri kazandırma işlevine sahip sözcük kümeleri Köy Enstitüsü programında yer alan el-ışi derslerini anlatmaktadır. Özellikle örgü-dokuma, dikiş biçki gibi becerilerin kız öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı ve dolayısıyla bu beceri derslerinin de haftalık saat bazında programda yer aldığı anlaşılmaktadır.

(23)(Kız talebe; Sınıf II; haftada 6 saat dikiş-biçki, 3 saat **örgü ve dokuma**, 2 saat ziraat sanatları)

(24)Bu sebepten, köy okulunun bir **Hayat ve iş Okulu** olması gerekir.

Öğrenciye beceri kazandırırken hedeflenenin yalnızca öğretim değil, öğrenciyi hayata hazırlamak olduğu açıktır. Bunu *ve iş okulu* sözcük kümesinin geçtiği satırda da görebiliriz. Bu sözcük kümesi *ve* bağlacından önce hep *hayat* sözcüğüyle eşleşmektedir. Köy Enstitülerinin bir hayat ve iş okulu olarak geliştirildiği görülmektedir.

Sebep-Sonuç ilişkisi:

Köy Enstitüsü derleminde *onun için bu, ve bu yüzden* gibi sözcüklerin sıklıkla sebep-sonuç gösteren sözcük kümeleri oluşturduğu gözlenmiştir.

(25)Köylü, menfaate tapan **ve bunun için** her fenalığı göze alan bir, insan değildir.

(26) Cumhuriyet devrinde medreseler kapanıncaya kadar, onlar bu görevlerini yapmaya, bilhassa köylere öğretmen yetiştirmeye devam ettiler. **Onun için** bugün iş başında bulunan öğretmenlerden bazıları bile medresede yetişmiş insanlardır.

Örneklerde görüldüğü gibi o zamanın içinde bulunduğu durum sebep-sonuç ilişkisi kurarak betimlenmektedir. Bu da Köy Enstitüsü programının mantıksal bir süreçten geçirilip üzerine düşünülüp planlanarak köyün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde hazırlandığının bir göstergesidir.

Hedef-Kitle:

Hedef kitleyi temel alan cümleler *kız ve erkek, erkek ve kız, her köy çocuğu ve bir kısmı da* şeklindeki sözcük kümeleriyle oluşturulmuştur. Bu cümleler kız ve erkek tüm öğrencilerin ihtiyaçlarını ve onların sahip olduğu hakları vurgulamaktadır.

- (27) Öğretmenler, **kız ve erkek** öğrencileri okula devam ettirmek hususunda dikkatli davranmakta...
- (28) **Her köy çocuğu** modern anlamda mükemmel bir ilkokulda eğitilmek hakkına sahiptir.

Araç-yöntem:

Araç-yöntem anlatan sözcük kümeleri Köy Enstitü Programının şekillendirildiği sırada hangi yöntemlerle yapılacağı tartışılırken karşımıza çıkmaktadır. Bu, programlı ve yöntemli bir çalışma olduğunun göstergesidir.

- (29) Hiç olmazsa bir öğretmen okuluna mülhak olarak - esasen mevcut olan tatbikat mektebinden başka - bir “tecrübe okulu” açılmalıdır. Bu okulu tesisten gaye, yeni ve mütakâmil ders usulleri dini ve vesaitini inkişaf ettirmek ve çocukluğu, ruhiyat, zihnî kabiliyet miyarları ve ölçüleri... ilâh, gibi meselelerin tetkikine imkân vermek **ve bu suretle** yalnız terbiye usullerinin tekâmülüne değil, öğretmen okulları için ruhiyat ve usulü tedarik öğretmenleri yetiştirmeye de hizmet etmektir.
- (30) Sınıf ilerledikçe değerlendirme daha fazla yer alacak, bilhassa son iki sınıfta yazı nevilerine ve edebiyat tarihine ait bilgiler **bu vesile ile** verilecektir.

Yolu ile köyü sözcük kümesi aslında “eğitim/öğretim yolu ile köyü canlandırmak” şeklinde görünmektedir. Bu sözcük kümesi köyü canlandırmak için eğitimin şart olduğunun altını çizmektedir.

- (31) Eğitim ve öğretim **yolu ile köyü** canlandırmak, modern mânalı ilköğretimi köye mal etmekle sağlanabilir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, Köy Enstitüsü Öğretim Programını gerekçelendiren metinler derlem dilbilim ve söylem çözümlemesi yöntemiyle betimleyici bir şekilde çözümlenmiştir. Köy Enstitüsü Öğretim Programını tanıtan 221.739 sözcüklük derlemde en sık görünen ilk 10

sözcük sırasıyla *köy, öğretmen, en, bütün, çok, yeni, sonra, iş, büyük* ve *ilk*'tir. *Köy, öğretmen, iş, yeni, ilk, büyük* içerik (*content word*) sözcükleriyken *çok, en, bütün, sonra* işlevsel sözcüklerdir (*function word*). En sık 10 sözcüğün bu sözcüklerden oluşması anlamlıdır. Bu çalışmada en sık kullanılan sözcüklerle ne anlatılmak istendiği üstünde durulmuştur.

Bu sözcüklerin bağımlı dizin satırları Sinclair (1996; 1998) ve Stubbs'ın (2002) "eşdizimlilik, küme söz, anlamsal tercih ve söylem ölçüsü" sınıflamalarına göre incelenmiştir. Toplam 6317 bağımlı dizin satırını incelediğimizde, bu sözcüklerin anlamsal ve yapısal olarak Köy Enstitüsü Öğretim Programının felsefesini anlatırken önemli rol oynadığı görüldü. Ayrıca, Köy Enstitüsü Öğretim Programının felsefesiyle, saptanan derlem bulgularının örtüştüğü görülmektedir.

Köy sözcüğünün Köy Enstitüsü Öğretim Programının başlığında geçmesi ve amacın köylerde öğretimin sağlanması, okulların açılması ve köyleri kalkındırmak olması sebebiyle en sık görünen sözcük olması doğaldır. Anlamsal olarak, Köy Enstitüsü Öğretim Programının eğitime büyük katkılarının olacağından bahsedilmektedir ve sözü edilen bu kullanımlar olumlu söylem özelliği taşımaktadır.

Ayrıca asıl hedef öğretmen okulları kurup, öğretmen yetiştirmek olduğu için derlemde geçen en sık ikinci sözcüğün *öğretmen* olması, bu kurumların açılma amacını ortaya koymasından önemlidir.

Derlemde 3. sıradaki *en* sözcüğünün dilbilgisel yapısından dolayı çoğunlukla sıfatlarla birlikte kullanıldığı görülmüştür. Bu kullanımlarda, program detaylı bir şekilde anlatılmış ve gerekli kavramlar betimlenmiştir.

Bütün sözcüğü de diğer birçok sözcükte olduğu gibi en çok adlarla kullanılmıştır. Bu cümleler gerçekleşen eylemin yoğunluğuna ve önemine gönderme yapmaktadır. Anlamsal olarak, büyük sözcüğünün kullanıldığı cümleler genellikle insanı içermektedir; öğretim programında sıklıkla insan yetiştirme, eğitimde öğrenci ve öğretmenin rolleri gibi kavramlardan bahsedilmektedir. Söylem ölçüsü açısından, açıklanan kavramlar olumlu bir söylem biçimiyle yansıtılmaktadır.

5. sıradaki *çok* sözcüğü en sık *çok büyük, çok gelişmiş* gibi sıfat örüntüleriyle kullanılırken, adlarla birlikte kullanıldığı da gözlemlenmiştir. Anlamsal açıdan öğretmen-öğrenci ilişkileri niteliği, karşılıklı sorumluluklar, doğanın önemi ve kaliteli eğitim gibi konular vurgulanmaktadır. Bu kavramlar söylem ölçüsü bakımından olumlu anlam taşımaktadır.

Yeni sözcüğü de en çok adlarla kullanılmıştır. Eğitimde uygulanabilecek fikirlerden ve bunların yeni nesillerin yetiştirilmesinde önemli olduğundan söz edilmektedir. *Yeni* ile örüntü oluşturan diğer sözcükler de anlamsal olarak enstitülerin sorumlulukları ve öğretmenlerin yükümlülüklerini anlatan sözcüklerdir. Bu durum, söylemi olumlu olarak yansıtmaktadır.

İşlevsel sözcük olarak *sonra* sözcüğünün ilk 10 sözcük arasında olması Köy Enstitüsü Öğretim Programının uygulaması sırasında, planlı çalışmalar eşliğinde bir ardışıklığı ve kademeli olarak yapılan çalışmalarını göstermektedir.

Köy Enstitüsü Öğretim Programının derleminde geçen en sık on sözcük içinde iş sözcüğünün 8. sırada olması, bu programın amacının sadece öğretmen yetiştirmek olmadığını, köyün kalkınması için gerekli işleri yapabilen sorumluluk sahibi birey yetiştirmek olduğunu göstermektedir. Bu programda da belirtildiği gibi, aldığı eğitimle öğretmen olma yetisine ulaşamayan bireyler becerilerine göre farklı işlerde de istihdam edilebiliyordu. *İş* sözcüğüyle bu yapının da altı çizilmektedir. Özellikle, *iş başında* örüntüsüyle “iş içinde eğitim” ve “eğitim-üretim” ilişkisi vurgulanmaktadır. Bir diğer ilginç nokta ise *iş* sözcüğüyle beraber kullanılan eylemlerdir. *Yapmak*, *görmek* ve *başarmak* sözcüklerinin Köy Enstitüsü Programının “yaparak-yaşayarak” öğrenme ilkesine gönderme yapan örüntüler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Büyük sözcüğü de yine en sık adlarla (örneğin: *Türk Milleti*, *saadet kaynağı*, *fikir adamları*, *iyilikler*) birlikte görülmüştür. Bu kullanımlarda doğa, insan, hayvan sevgisi ve iyi ahlak gibi önemli değerler ile “yaparak-yaşayarak” öğrenmenin kazanımlarına vurgu yapılmaktadır. Bu nedenlerle *büyük* sözcüğüyle birlikte kullanılan adlar söylem ölçüsü açısından olumludur.

Derlemde en sık geçen 10. sözcük *ilk* de Köy Enstitüsü Öğretim Programının felsefesini detaylı bir şekilde anlatmaktadır. Burada dikkat çeken iki anlamsal kullanımdan biri eğitimle ilgili sözcüklerle örüntü oluşturması ve *ilk mektepleri*, *ilk öğretmenleri*, *ilk mezunları*, vb. dönemi anlatmasıdır. Diğeri ise *ilk*'in zaman sözcükleriyle örüntü oluşturup o dönemde ilk kez yapılan çalışmaları anlatması; aynı zamanda o dönemin ilk zamanlarını betimlenmesidir. Bu gözlemler doğrultusunda *ilk* sözcüğüyle genel olarak Köy Enstitüsü Öğretim Programında yapılan/yapılacak olan ilkler üzerinde durulmuştur diyebiliriz.

Çalışmanın ikinci bölümünde incelenen yapı ve işlev sınıflarında en çok eğitim ve öğretimle ilgili birimler dikkat çekmektedir. Derlemde 216 üçlü birim eğitim ve öğretimle ilgili yargılardan bahsetmektedir. Bu sonuç Köy Enstitüsü Eğitim Programının içeriği ve amaçlarıyla örtüşmektedir. Betimleme anlatan sözcük yapıları derlemde 198 kez gözlenmiştir. Bunlar, köyün durumunu, belirli koşulları, farklılıkları ve benzerlikleri tartışarak açıklayan yapılarıdır.

Derlemde 87 birimde kurum, kanun ve kurallarla ilgili anlatımlar görülmektedir. Bu durum Köy Enstitülerinin kural ve kanunlara dayandırılarak oluşturulduğunu göstermektedir. *Önünde tutulacak esaslar*, *Köy Enstitüleri Kanunu* gibi yapılarda net bir şekilde görülmektedir.

Köy Enstitüsü Öğretim Programı derleminde zaman ve yaşamla ilgili kullanımlar 83'er kez görülmüştür. Zaman ve süre anlatan birimlerde tarihin incelenip örnekler alındığı; bu doğrultuda yapılması gerekenlerin geçmiş zamanın da dikkate alınarak planlı bir şekilde yürütüldüğü görülmektedir. Yaşamla ilgili kullanımlarda ise köyün sosyal ve ekonomik yaşamı, öğrencilerin hayatın içinde kendilerini nasıl idare etmeleri gerektiği ve hayata dair genel bilgiler vurgulanmıştır.

64 kullanımda ise önem belirten birimler yer almaktadır. Bunlar *her şeyden evvel*, *için en büyük ve mühim bir kısmı* gibi sözcük öbekleriyle önem sırasına göre uygulanmaya çalışılan planları açıklamaktadır.

Derlemede karşılaşılan diğer işlev sınıfları ise beceri-yetenek (50 birim), sebep-sonuç (49 birim), hedef kitle (42 birim) ve araç-yöntemdir (36 birim). Beceri anlatan sözcük birimleri özellikle kız öğrencilere yönelik el-işi becerilerinin önemsendiğini göstermektedir. Örgü, dokuma, dikiş ve biçki gibi yeteneklerin kız öğrencilere; ekim ve dikim gibi tarla işlerinin ise erkek öğrencilere kazandırılması köyün ihtiyaçlarına yönelik düzenlemelerin yapıldığının göstergesidir. Bu işler düzenlenirken sebep-sonuç ilişkisi kurularak yapılan planların somut temellere dayandırıldığı görülmektedir ve bu planlamaların hedef kitlesini kız ve erkek tüm köy çocukları oluşturmaktadır. Yapılması gereken işler ise uygun yollar izlenerek ve belirli yöntemlere dayandırılarak gerçekleştirilmektedir.

Derlemede gözlemlenen üçlü birimler de bize Köy Enstitüsü Öğretim Programının felsefesini ve amaçlarını açıkça yansıtmaktadır. Özellikle *eğitim-öğretim* ve *betimleme* işlev sınıflarının en fazla görülmesi köyün ihtiyaçlarının betimlenip, bu ihtiyaçlara yönelik bir eğitimin uygulanması gerektiğinin göstergesidir. Tüm bu üçlü birimler bir eğitim programında hedef kitlesiyle, kural ve esaslarıyla, araç ve yöntemleriyle mantıksal bir çerçevede var olması gereken kavramlardır.

Çalışmanın her iki bölümü de birbiriyle tutarlılık göstermektedir. Örneğin, en sık kullanılan *iş* sözcüğü işlev sınıflarından *betimleme*, *hayat*, *eğitim-öğretim* ve *beceri-yetenek* anlatan üçlü birimlerde yer almaktadır. “Kolay bir iş değil” *betimleme*; “iş adamı” ve “iş hayatı” *hayata*; “iş okulu” ise *beceri-yetenek* ve *eğitim-öğretim* örnek olarak verilebilir. Benzer bir şekilde, bütün sözcüğü işlev sınıflamalarından *zaman* (bütün gün) ve *hedef kitle* (bütün köy halkı) ile paralellik göstermektedir. Derlemede 10. sırada yer alan *ilk* sözcüğü ise “ilk önce”, “ilk defa” ve “ilk yıllarda” eşdizimliliklerinde görüldüğü gibi *zaman* işlev sınıfını işaretlerken, “ilk düşünülecek mesele” ve “ilk yapılacak iş” ise *önem* işlev sınıfını işaretlemektedir.

Bir eğitim programının başarısının en önemli kanıtlarından birisi, çıktılarının niteliğinin programın felsefesi, ilkeleri ve hedefleriyle olan tutarlılığıdır. Program yazılı bir doküman olarak ele alındığında, programın yetiştirmek istediği insan özellikleri yani hedefleri ve bu hedeflerin nasıl gerçekleştirileceği, dil aracılığıyla ortaya konmaktadır. Araştırmada derlem için kullanılan Köy Enstitüsü program metinleri de programın felsefesini, amaçlarını ve ilkelerini dilsel kullanımlar aracılığıyla yansıtmaktadır. Örneğin derlemede en sık kullanılan sözcüklerden biri olan *öğretmen* sözcüğünün bağımlı dizinlerindeki en belirgin örüntülerden birinin *öğretmen+eylem* olması, programın temel amacının öğretmen yetiştirmede bir eylem planı olduğunun dilsel göstergesi olmasının yanı sıra, yetiştirilecek öğretmenin bu süreçte işin nesnesi olarak değil, etkin öznesi olarak görüldüğünün de kanıtıdır. Ayrıca, *öğretmen* sözcüğünün bağımlı dizinlerinin, “cumhuriyet-öğretmen, çalışkan-öğretmen, öğretmen-çocuğa göre” görünümüleri ile *yeni* sözcüğünün bağımlı dizinlerinin “yeni-medenyet, yeni-fikirler, yeni-öğretim usulleri, yeni-okulun ana ilkeleri” görünümüleri, bilimsel öğretim yöntem ve tekniklerini uygulayabilen, çalışkan, çocuğa görelilik ilkesini dikkate alan cumhuriyet öğretmeni yetiştirme felsefesini ve ilkelerini yansıtmaları bakımından önemlidir. Yine derlemede sıralamaya giren *iş* sözcüğü ve bu sözcükle oluşan bağımlı dizinlerde “iş- hayatı, iş-okulu, iş-eğitimi, iş-yapmak, iş-görmek” görünümüleri, okulun iş içinde eğitim işlevine;

öğretmenin ise üretme, çalışkan olma, köy kalkınmasına hizmet etme niteliklerine vurgu yapmaktadır.

Bu metinler yazıldığında, programın çıktıları olan öğretmenler ve onların kazandıkları nitelikler henüz ortada yoktu. Bugün ise Köy Enstitüleri deneyiminin Türkiye’de Cumhuriyet dönemi eğitim tarihinde en önemli öğretmen yetiştirme deneyimi olarak kabul görmesinin ve günümüzde hala üzerine bilimsel çalışmalar yürütülen bir model olmasının nedeninin, programın uygulanması sonucu yetişen öğretmenlerin niteliklerinin ve bu öğretmenlerin toplumsal yaşantıya olan katkılarının bir sonucu olduğunu biliyoruz. Bu noktada Köy Enstitüleri programına ilişkin yaptığımız derlem temelli çalışma, programın çıktılarıyla felsefesi ve amaçları arasındaki tutarlılığa dilsel kanıt oluşturmaktadır.

Daha sonraki çalışmalar için Köy Enstitüleri üzerine yazılmış farklı metinler de derlemde kullanılarak incelemeler yapılabilir. Cumhuriyet döneminde farklı öğretmen yetiştirme programları derlem dilbilim yöntemi kullanılarak sözcüksel tercih, anlam ve söylem özellikleri gibi kullanımları incelenerek, bu programlar karşılaştırılabilir.

Kaynakça

- Aksan, Y. ve diğ. (2012). Construction of the Turkish National Corpus (TNC). In *Proceedings of the Eight International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2012)*. İstanbul. Turkey. <http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2012/papers.html>
- Akyüz, Y. (2001). *Türk eğitim tarihi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Anthony, L. (2011). Antconc (version 3.2.4w). Tokyo, Japan: Waseda University. Available from <http://www.antlab.sci.waseda.ac.jp>
- Apaydın, Ç. ve Sönmez, M. A. (2004). Köy enstitülerinde “yaparken öğrenme”. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(26), 46-51.
- Atasoy, G. (2011). *Tagging ambiguous word classes in Turkish*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Baker, P. (2006). *Using corpora in discourse analysis*. New York: Continuum.
- Başgöz, İ. (1995). *Türkiye'nin eğitim çıkmazı ve Atatürk. Kültür Bakanlığı Yayınları: 1754*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Bayrak, M. (1978). *Köy enstitülü yazarlar ozanlar*. Ankara: TÖB-DER Yayınları.
- Bayram, F. (1999). *Eğitmenler, öğrenmeyi öğretme ustaları*. Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- Biber, D., Conrad, S. and Reppen, R. (1998). *Corpus linguistics: Investigating language structure and use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Binbaşoğlu, C. (1993). *Çağdaş eğitim ve köy enstitüleri: Tarihsel bir çerçeve*. İzmir: Dikili Belediyesi Kültür Yayınları.
- Chilton, P. (2004). *Analyzing political discourse: Theory and practice*. London: Routledge.
- Çelik, S. (2012). Eğitim özel derlemine ait söylem çözümlenmeleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) 13*, (2), 205-230.
- Çoban, A. (2011). Öğretmen yetiştirme politikası olarak köy enstitüleri örneğinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 449-458.
- Erdem, A. R., Kıran, H. ve Kırmızı, F. S. (2011). Köy enstitüleri mezunlarının öğretmen yeterliklerine ilişkin nitel bir araştırma. *E-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 1C0308, 6, (1), 476-489.
- Erdem, Ç. (2008). Cumhuriyet yönetiminin 1930'lu yıllarda köyde ve köylülükte “dönüşüm”ü gerçekleştirme isteğinin bir aracı olarak “köy eğitim kursları”. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(3), 187-200.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis*. Boston: Addison Wesley.
- Gür, T. (2011). *Türkçe öğretmen adaylarının dil tutumları ve kullanımlarının söylem çözümlemesi yöntemi ile betimlenmesi*. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayımlanmamış doktora tezi.
- Hoffman, S., Evert, S., Smith, N, Lee, D. And Prytz, Y. B. (2008). *Corpus linguistics with BNC web-a pratical guide*. Peterlang: Frankfurt.
- Hunston, S. (2002). *Corpora in applied linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kapluhan, E. (2012). Atatürk dönemi eğitim seferberliği ve köy enstitüleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 26, 172-194.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1936). *Yaban*. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Köy eğitimi. (1937). *Kültür Bakanlığı Dergisi*. 20 (1), 44-122. Ankara.

- Köy Enstitüsü Programları. (2004). Ankara: Birlik Matbaası.
- Köy enstitüleri I. (1941). İstanbul: Maarif Basımevi.
- Kurtoğlu, Ö. (2013). *A corpus based discourse analysis: The aspects of texts in Turkish text books for primary and secondary schools*. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- McEnery, T., Xiao, R., and Tono, Y. (2006). *Corpus-based language studies*. New York: Routledge.
- Mersinli, Ü ve Demirhan, U. (2012). Çok sözcüklü kullanımlar ve ilköğretim Türkçe ders kitapları. *Türkçe öğretiminde güncel çalışmalar* içinde (ss. 113-122). 5. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı, Mersin.
- Meyer, C. (2002). *English corpus linguistics: An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oktar, L. (2012). Eleştirel söylem çözümlemesi. 25. *Ulusal dilbilim kurultayı bildiri kitabı* içinde (ss. 15-21). Adana.
- Sinclair, J. (1996). The search for units of meaning. *Textus* 9, 75-106.
- Sinclair, J. (1998). The lexical item. In E. Weigand (Ed.). *Contrastive lexical semantics*. (pp. 1-24). Amsterdam: Benjamins.
- Stubbs, M. (2002). *Words and phrases*. Oxford: Blackwell.
- Tonguç, H. İ. (1940). “*Köy terbiyesi ve Köy Enstitüleri, 2*”, Ankara.
- Tonguç, H. İ. (1939). *Canlandırılacak köy*. Remzi Kitabevi: İstanbul.
- van Dijk, T. A. (1985). *Handbook of discourse analysis: Discourse analysis in society*. London: Academic Press.
- Yenal, H., İra, N., Oğuz, İ. ve Erimez, C. (2004). Ulusal eğitim ve okul merkezli yönetim bağlamında Köy Enstitüleri. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (26), 17-21.
- Yıldız, İ. (2012). *A corpus-based analysis of predicates used in the introduction and conclusion sections of Turkish academic texts*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Vikipedi. Erişim tarihi: 21 Ekim 2013, http://tr.wikipedia.org/wiki/Koy_Enstituleri.